Digitized in 2006
by
Thrinaina Informatics Ltd, Secunderabad, A.P., India.
(http://www.thrinaina.com)

From the original owned by
Sundarayya Vignana Kendram
and its partner Institutions

as part of the
British Library Endangered Archives Programme
supported by the
Lisbet Rausing Charitable Fund

Except for individual research purpose
any reproduction should be made with
written permission from the

Sundarayya Vignana Kendram,
1-8-1/B/25/A, Bagh Lingampally, Hyderabad - 500 044
Andhra Pradesh, India

COPYRIGHT STATEMENT

The copyright laws of the United States (Title 17, United States Code) and of India (Copyright Act of 1957) govern the making of photocopies or other reproductions of copyrighted material including foreign works under certain conditions. In addition, the United States extends protection to foreign works by means of various international conventions, bilateral agreements, and proclamations.

Under certain conditions specified in the laws, libraries and archives are authorized to furnish a photocopy or other reproduction. One of these specified conditions is that photocopy or reproduction is not to be used for any purpose other than private study, scholarship, or research. If a user makes a request for, or later uses, a photocopy or reproduction for purposes in excess of "fair use," that user may be liable for copyright infringement.

These institutions reserve the right to refuse to accept a copy order if, in their judgment, fulfillment of the order would involve violation of the copyright laws of the United States or India.

సూర్యరావు, క్రొత్తపల్లి

రాజ కళింగగంగు

కాకినాడ, 1924

Record no. 531

Sūryarāvu, Krottapalli

Rāja Kaḷiṅgagaṅgu

Kākināḍa, 1924

Record no. 531

SUNDARAYYA VIGNANA KENDRAM
1-8-1/B/25/A, Bagh Lingampalli
Hyderabad – 500 044, Andhra Pradesh, India

Bibliographic Record Target

సూర్యరావు, క్రొత్తపల్లి.

రాజ కళింగగంగు : ఆంధ్రదేశసంబంధమగు ఐదంకముల నాటకము / ఇది క్రొత్తపల్లి సూర్యరావుచే రచియింపఁబడినది.- 1. కూర్పు.- కాకినాడ : వేంకటపార్వతీశ్వర కవులు, 1924.

ii, 76 p. ; 21 cm.

Record no. 531

Sūryarāvu, Krottapalli.

Rāja Kaḷiṅgagaṅgu : Āṃdhradēśasambandhamagu aidaṅkamula nāṭakamu / idi Krottapalli Sūryarāvucē raciyimpam̐baḍinadi.- 1. kūrpu.- Kākināḍa : Vēṅkaṭapārvatīśvara Kavulu, 1924.

ii, 76 p. ; 21 cm.

Record no. 531

35 mm microfilm

Image placement: IA IIA IB IIB

Date filming began:

సారస్వత నికేతనం, వేటపాలెం.

పుస్తకము పేరు : రాజ కళింగ గంగు

గ్రంథకర్త పేరు : డా. సూరావి రావు

అనువాదకుడు :

గ్రంథ సంఖ్య : 657 వర్గ సంఖ్య : 212

15911

తె.సా. 212

సూ.శ్రీ-క

657

గ్రంథసంఖ్య 9748 894.8123

[illegible]

[illegible]

తెలుగు [illegible]

[illegible]

శ్రీ. వె. [illegible]

[illegible]

17.1.68		

రాజ

కళింగగంగు.

(ఆంధ్రదేశసంబంధమగు ఐదంకముల నాటకము)

ఇది

చెన్నపురిలో ఆంధ్రపరిషత్పత్రికా కార్యదర్శులగు

కొత్తపల్లి సూర్యారావుగారిచే

రచియింపఁబడినది.

Saraswathi Niketanam, Vetapalem. Acc. No.

పార్వతీశ్వరకవులు,
ఆంధ్రప్రచారిణీగ్రంథనిలయము,
కా కి నా డ.

1924

[వెల 0—10—0

[illegible]NTED AT
SCAPE & Co., PRINTERS,
COCANADA.
1924.

విజ్ఞప్తి.

నేనీపుస్తకమును 1912 సంవత్సరములో నాటకమని చెప్పఁదగని పేరుపెట్టి నలువురు నా చిన్ని సోదరులవలెనె రచియించితిని. అందఱకంటె నేనిందేమియు లోపముచేయలేదు. నాముద్దుసోదరుల గ్రంథములలో నెన్ని వెల్తులున్నవో యన్నియు నిందు నేను జూపఁగలను. పరిశీలించువారి కెక్కుడుగానే తోఁపవచ్చును. ఇది యేమని యెవ్వరైన నడిగిన నదియేమని నాసోదరుల పుస్తకములలోనుండి చూపఁగలనను ధైర్యముగలుగుటచేతనే యీగ్రంథమును ప్రకటనముచేయ యత్నించుట—నలువురతో నే పనిచేసినను గ్రుమ్మరికొనిపోవును. వీరబలుఁడు నామద్దెల యొంటిగా మ్రోఁగదని చెప్పినది జగద్విదితము—ఈదినములలో నాటకమని తెరమరుఁగున నాడినఁ జాలును. నవ్వ రావలయును, పాటలు పాడవలయును. ఇంతియకాని గుణమక్కఱలేదని నేననుట సాహసముకాఁగూడదు. నవ్వుట, తెరలలో నిలుచుట, కవిపని కాదు. నాటకుల పని. వారునవ్వించిన నవ్వ[illegible] కాని కవినవ్వింపలేఁడు. ప్రేక్షకులు నవ్వుట క[illegible] పుస్తకములు [illegible] పుస్తకములుఁ గూడ [illegible]. రసికులు [illegible]ంతురు.

[illegible] నావి కాని మాటలు [illegible]. ప్రాఁపులు [illegible] డినవని నాత[illegible] నార్యులెఱుఁ[illegible] జక్కఁగానే ముద్రిం[illegible] వాబోటివారు తమంతఁదాము వేఁగ[illegible] చూపిరఁగాని—ఇవియన్నియు నాకనుభవములో [illegible]. నాశక్తి యింతేకాని స్వతంత్రించి యింతకంటె మేలుగాఁ జేయలేను. వట్టికుండలోఁ బాలెన్నఁటికిని బొంగనేరవు పండితులు క్షమింపవలయును.

నన్ను నాసామర్థ్యమును దెలిసికొనఁగోరియో నేననినమాటల నాచిన్ని సోదరుల గ్రంథములలోకంటెఁ దక్కువున్న వేమోయని చూచుటకో యీగ్రంథము నాదరించెదరు గాక యని లోకమును గొనియాడుచున్నాఁడను.

చిత్తగింపవలయును.
విధేయుఁడు,
కొత్తపల్లి సూర్యారావు.

శ్రీమదుమారమణాయనమః

కళింగగంగు.

ప్రథమాంకము.

శా. ఏపూర్ణాత్ముఁడు సర్వశక్తియుతుఁడై బృందారకారాధ్యుఁడై
దీపించుఁ బుధశాపమొందుఁ గొనుని స్త్రైజత్వమున్ భైక్షముం
శాపంబుల్దొలఁగింపఁదాల్చు బహురూపంబుల్ క్రియాశూన్యుఁడౌ
నాపంచాస్యుని లీల లేలు మిము నిత్యానందసంధాత్రులై.

(నాంద్యంతమున సూత్రధారుఁడు)

ఉ. భార్యకుభర్తకుం గలుగు బాంధవమేహాగనందుభక్తునం
దార్యులుసెప్పఁగా నది యథార్[illegible] దశనాటికా
హార్యటనావిలాసుఁడ[illegible]గాధుఁ డా
చార్యుఁడు[illegible]సంగుతన్

(త[illegible] బ్రదర్శింపఁబోవు
[illegible]మచున్నాఁడను.
[illegible]మకొనుట యై
[illegible] తొక్కితిని.

[illegible]యమునకై పాటుపడు నేను మ
[illegible]లాంగనలవలెఁ బిల్లిరీతిగ నెదురువెళ్ళుచు
[illegible]నకు నమస్కరింపక స్వతంత్రముగా నిలువంబడి
[illegible]ము. (సమీపించును.)

సూత్ర—ప్రియురాల ! వింటివిగద.

నటి—వింటిని; మీకీవెఱ్ఱియేమి?

సూత్ర—ఆవెఱ్ఱిని నీవు నాకే యారోపించుచున్నదానవా !

నటి—నాపైఁ బెట్టుకొందునా.

సూత్ర—అది యేరీతియో కొంచెము వినియెదను.

నటి—వెఱ్ఱివానికి లోకమంతయు వెఱ్ఱిగానుండినట్లగపడును. ఆఁకలిగొనిన చేఁపవలె గాలమునకుఁ దగుల్కొనుట యెక్కడనైనఁ గలదా.

సూత్ర—సభవారి యాదేశమును నిరాకరింపుమను. చున్న దానవు.

నటి—చల్లఁగాఁ దప్పుకొనవలసినదియే.

సూత్ర—సభ్యులలోపమా, మనలోపమా?

నటి—లోపము కాలముదిగాని యితరులది కాదు.

సూత్ర—కాలమునందలి భేదములు కొన్ని కనఁబడు చున్నవి లే.

మ. ధనలోభంబున [illegible]కడ్ దాస్యంబొనర్పంగ న
జనుకర్మంబది [illegible]ంతయుక్ లేదు వా
[illegible] జేపట్టితివ[illegible]హాతుల్
ఘనసుజ్ఞాన[illegible]

నటి—[illegible]

సీ. పు[illegible]
[illegible]
కొత్తనాటకమ[illegible]
సందర్భము[illegible]
రిది విదేశపుఁగథ హృద్యమ్మటన్న చో
నేకకాథభావ యింపఁటుండ్రు
భాషాంతరమునందె పచరింతుమన్న చో
జాతీయములు మీకు సాగవండ్రు
మీరుపాడినదానికి మేమువినిన

దానికిని జెల్లు పెట్టుఁడీ తంబుఱాల
నిచటఁ దలయూఁపితిమిగాన నీరలనెడు
దారిలోనికి వచ్చి రిత్తఁతిని బ్రజలు.

సూత్ర—ఏమి నీప్రపంచానుభవము? ప్రజయంతయు నట్లుండునా? నీవు భ్రమయుటకుఁ గారణము లేకపోలేదు.

సీ. వర్ణసమామ్నాయ ఫణితిగుర్తెఱుఁగక
తురతత్త్వమును జెప్పసాహసించు
శబ్దార్థరీతుల సందర్భమెఱుఁగఁ డ
పరపాణినిఖ్యాతి వడయఁజూచు
నుచ్చరించినమాట లొగి వ్రాయనేరఁ డ
ఖిలశాస్త్రగతులు లిఖింపఁదొడఁగు
పదవాక్యవృత్తి విభాగం బెఱుంగఁ డ
త్యుత్తమకవి [illegible]
నన్నిటం[illegible]
[illegible]
[illegible]ప్పుడు పాతబుద్ధులు
[illegible]

నటి—సరి, యట్లేయనుఁడు—మన కేనాటకమునకా

సూత్ర—వేములవాడ భీమకవి ప్రభావమును దిగంతవ్యాప్తము గావించిన రాజకళింగగంగు చరిత్రమునకు.

నటి—భీమకవి రండాపుత్త్రుఁడని—అక్కాలమునఁ గళింగగం

గను రాజే లేడని—సజ్జనగరమునకల్పితపట్టణమని—ఏమేమో యిది వఱకే నిర్ధారణచేసిరే! ఈకథ నెట్లునమ్ముదురు.

సూత్ర—కథయందు విశ్వాసములేనివారు భీమకవి రండాపుత్త్రుఁడని యెట్లువిశ్వసించిరి? ప్రత్యక్షప్రమాణ మెక్కడ?

నటి—వారికి నచ్చినదానికిఁ బ్రమాణమక్కఱలేదు.

సూత్ర—తమకునచ్చనిది ప్రత్యక్షమైనను నసత్యమేనా! కల్పితమెట్లో రుజువుచేయవలదా. కల్పితమన్నంతనె సమాధానమెట్లగును?

మ. పొగబండ్లేగతిఁ బాఱుఁ; దీఁగెలపయిం బోవుంగదా వార్త లె
ట్టుగనో! యంచని ప్రశ్న పుట్టఁగ నెయుండుర్ యంత్రముల్ మేల్మరల్
పొగయు న్నీరును సాధనంబులని చెప్పన్ లోక; మానా నన్ఱ్
జగ; మామాటకె సందియంబుడిగెనే జంత్రంబు సామాన్యమే.

నటి—మీరు విమర్శకులుగారు—కాలక్రమమున నే శాసనమో యేగ్ర[illegible] సంశయచ్ఛేదముం గావించును గాని బహుభావములు గల [illegible] యాలోచింపుఁడు.

సూత్ర—[illegible]

నటి—[illegible]

[illegible] నువారి[illegible]

[illegible]

సూత్ర—[illegible] దాల్పవలయునని కోరుదును.

నటి—వెనుదీయరాదుగాని—

సూత్ర—కాని యేమిటి; భీమకవి తల్లి వేషము[illegible]కా సందేహము! నీమతంబున సందేహముండరాదే! మగలు లేనివారింగాంచిన ఎ మరలఁ బతుల నంగీకరించునట్లు చేయవచ్చునని సంతసింతువే—యిప్పుడేమైనది. మఱియు నే నెదుటనుందును.

నటి—(తలవాంచి) ఈమెపునర్వివాహముచేసికొనినచో నీనింద లేకుండి యుండునుగదా.

సూత్ర—బలె. మంచియూహ! నీవంటిలోకోపకారిణులవలన మేలునకుఁ బ్రతిగాఁ గీడు కలుగును.

నటి—అది యెట్లు.

సూత్ర—మామతానుసారముగ మగువకు వైధవ్యము సంభవింపనే సంభవింపదు. దైవవశమున సంభవించెనా యొక్కమాటే. మీమతానుసారముగనైన నొక్కమాఱు, ఇనుమాఱు, ముమ్మాఱు, ఎక్కడికి వారియోపిక.

నటి—(సిగ్గుతో) నామనస్సు కలఁతపడినది. నాకీపూఁట—పనిచెప్పవలదు.

సూత్ర—స్వభావాభినయము చేయ[illegible]దువా? అట్లయిన మనోవికలతఁ జెందియున్న కళింగ[illegible]ను దాల్పుము.

నటి—[illegible]టికి సెలవిండు.

సూత్ర—[illegible] ప్రయోగించితి [illegible]లు తెలిసికొన [illegible]తువేని వారికెం [illegible]

[illegible] వచ్చుచున్నది.

[illegible] పూరయే" త్తని యుక్తినిలువనినాఁడు [illegible]ము—నీవధికారివైనచో నేనుద్యోగినైనచో నాయుద్యోగ[illegible]దీసియుందువు—

నటి—(ఆలోచించి) నాయుక్తి నిలుచునో నిలువదో, తేపు చెప్పదను; గాని, యిపుడు నేనేమి చేయవలయును.

సూత్ర—గానమారంభింపుము.

నటి—మంచిది. బ్రాహ్మణునకు సదస్యము పల్లెమువలె నాకి
డి ప్రతిప్రదర్శనమునకుఁ జిక్కఁగా నేయున్నది. కానిండు—

మ. విశదాకాశమునన్, జనౌఘములు పృథ్వీజాని హూఁయింపఁగా
సశరీరంబుగ దర్శనంబొసఁగు నాస్వర్గంగనా; సత్కవీం
ద్రశతార్థ్యర్పిత గంగుదానజలధారాబింబముంబోలి; యా
ర! శరద్వేళలఁదోఁచెఁ గృష్ణపథమార్గంబు బాత్తగోలోకమై.

సూత్ర—బళిరబళిర! మనస్సు కలతపడియున్నను గానము
నందుఁ గ్రొత్త కల్పనమే కావించితివి.

(తెరలో)

ఉ. ఎవ్వతెవే పిశాచినిరో! యెల్కఁకుఁ బ్రాణము పోవుచుండఁగాఁ
గ్రొవ్వినపిల్లి గంతిడుటకు న్నరివచ్చెను నీప్రలాపముల్
మవ్వపుఁగీర్తికై బ్రదుకుమాట దలంపనివాని బోరనన్
గెవ్వనఁగేరి మె[illegible]మార్గమొ హాస్యరీతియో.

నటి—(బె[illegible]) [illegible] యెవ్వరో నిందిం
చుచున్నారు.

సూత్ర—[illegible]
చేత నొడలెఱు[illegible]
సరి! యేమైన[illegible]—[illegible]
యును—
([illegible])

(ప్రవేశము—రా[illegible])

రాణి—కమలా! రాజులకు దానగుణము [illegible]
స్వాభావికము. మీప్రభువుగారు చేయునది యకార్యము కాకున్నఁ
బూర్వాపరములాలోచించుచున్నారా లేదాయని మనస్సు నొగులు
చున్నదిసుమీ.

కమ—అమ్మా! నిజమే. "పిల్లుగట్టు నలకుజేరుండు తానయ్యె నాయమునకు వెచ్చమధికమైన" నరిరలదు (విసనకఱ్ఱతో విస
రుచున్నది.)

రాణి—ఓసి! మనలో మనమాట—

కమ—అట్లే—ఇందెవ్వరును బరులులేరు.

రాణి—(చెక్కఁనఁ జేయిచేర్చి యాలోచించును.)

రాజు—(ప్రవేశించి—తనలో) ఈముగుద యెంతయనుభయిం
చినను దేఱకున్నది. (చాటుననిలిచి)

క. అడిగినవారలకిచ్చుట
యుడుగుదునో యడుగకున్న నొసఁగుదునో నా
యొడమికి ఫలమేది యెన్నఁడు
నుడుగనియీవంత దేవినుడుకుం బెట్టున్.

రాణి—ఆయముకంటెవ్యయమధికము చేయుచున్నారా!

కమ—జ్ఞానధనుఁడగు ప్రభువు. ఏమిచెప్పఁగలము. అనవరత
వితరణముచే మనకు స్థూలదృష్టినట్లు కనఁబడుచుండవచ్చును.
(విసరుచున్నది.)

రాజు—మనస్తాపమునకుఁ గమల చెప్పువాక్యములు గొంత
యుపశాంతిం గలిగింపవచ్చును.

రాణి—అట్లని సాకసూయయేమిటికి?

కమ—(ముంగురులు చక్కనొత్తుచు) ప్రభుక్షేమము గోరు
టయు కాని యిది యసూయకాదు.

రాజు—బలే! బలే! కమలా!

గీ. పతిహిత ప్రార్థనులు ప్రాణసతులగుటయు
సతులమతినొప్పి వాపెడు మతి మదగ్ర
ణులు పరిజనంబులగుటయు బహుయుగములఁ
బతియొనర్చిన సుకృతంపు ఫలముగాదె.

రాణి—అపాత్రత్యాగము జరుగుచున్నదా?

రాజు—ఇన్నివిధముల నీవు పరీక్షించుచుండ నే నపాత్రత్యాగ మెట్లుచేయఁగలను.

కమ—విద్వత్ప్రభువు—పండితులకొసఁగును—

రాణి—నిరుపేదలకిచ్చినదియుఁ బాత్రమే.

కమ—ప్రభు వీయిరుదెగలవారికే యిచ్చును. ఇది నే నెఱుఁగుదు.

రాజు—నీవెకాదు సమస్త జనులెఱుఁగుదురు.

రాణి—నిరుపేదలు దుఃఖింతురా? మనకు దుఃఖము—పండితులు కోపింతురా మనకుఁ గష్టము.

కమ—మా యేలిక సమయజ్ఞుఁడు.

రాణి—సమయజ్ఞనకేని కష్టకాలము ప్రాప్తించెనా సర్వము మఱపువచ్చును.

రాజు—ఏమిటి కీమె యింతవిచారమునకుఁ దొడఁగినది ? దుస్స్వప్నఫలమా ? ఆగతజ్ఞానమా—

ఉ. ఒక్కపుడేదియో మదికి నొప్పమిపాటిలునట్లు తోఁచు; నా
ప్రక్కనె కాచియున్నటులు గ్రక్కున వచ్చిపడు న్విచారముల్
చిక్కఁగనీయరాదెపుడుఁ జింతల కింతయుఁ దావులోనఁ జే
రిక్కనవారె లోఁగుదురు నింతులు దానికి నొక్కలెక్కయే!

రాణి—నాకీ యసమయవిచార మేల కలుగవలయును.

కమ—అసమయమా—ముందుజాగ్రత్త. వచ్చిన పిమ్మట తొట్రుపడుట యజ్ఞానము.

రాజు—నీకీ యసమయవిచారము నేను దలఁచినట్లేదో యొక యలజడివలనఁ గలిగినది.

కమ—అమ్మా—మనసు చిక్కఁబట్టుము—విచారములన్నియుఁ దొలఁగును.

రాణి—నామనసు నాకుఁ జిక్కకయేకదా నీతో నాలోచనము—

రాజు—ఈమె కలఁతవాపుటకు నాకిదియే సమయము—(సకిలించును)

కమ—(ఉలికిపడి) ప్రభువుగారువలెఁ దోఁచుచున్నది.

రాణి—(అచ్చెరువుతో) మన మాటలు వినియుండునా—

కమ—ఏమితప్పుమాటలాడితిమి. నీవుధైర్యము వహింపుము.

రాజు—(ప్రవేశించును)

రాణి—(లేచి నమస్కరించును.)

కమ—(పీఠము పెట్టుచున్నది.)

రాజు—(కూర్చుండి) ఆనందమెకద !

రాణి—(కూర్చుండి) మీరాకవలన.

రాజు—మీసల్లాపమున కడ్డుకలిగినదా ?

రాణి—సల్లాపముల కేమి లెండు.

రాజు—అట్లనెద వేమి ?

మ. పరమప్రీతము లోకమెల్లను బరప్రాబల్యమా లేదు; బం
ధురసస్యాఢ్యము భూమి; పాలనము నిర్దుష్టంబుగా లోకమె
ల్లరు శ్లాఘింతురు నామయంబు లొడళుల్సల్లాపముల్గాక మీ
కరమున్ వేఱొకరీతి కేమి కతమో యబ్జాక్షి యోజింపుమా.

(నిరీక్షించి) నీవొకింత ముఖ వికాసము తగ్గియున్నదానవు.

గీ. చింత కెడమేది యెవ్వరిచేతనైన
నప్రియము వింటివో హృదయంబు కలఁగఁ
గల గనన్లేదుగద యడుగంగఁ దగదె
కోపకారణమైతినొకో యిదేల !

రాణి—శ్రీహరీ! ఈయుపచారముకూడనా! ఇదియేచాలును.

రాజు—కూడదనిన? ఏది నీకుఁజాలును?

రాణి—ఏమియును లేదు.

రాజు—లేకయేమి! నీమాట సందిగ్ధముగానున్నది.

రాణి—మాటలాడుట చేతఁ గాక; సందిగ్ధముగాఁ బలుకుట

రాజు—వింతలుపుట్టుచున్నవిగదా.

గీ. బాల్యమున మందమతులున్నఁ బ్రౌఢులగుదు
రెదిగినకొలంది; బాల్యము మొదలుఁ బ్రౌఢు
లెదిగి మందులుగామాఱు టెఱుఁగ నింత
దనుక; మాటాడఁజేతగా దనిన నగరె.

రాణి—నవ్వుటాలకే యట్లంటిని.

రాజు—ఇట్టి చమత్కారవాక్యములు మాటలాడఁ జేతగాని నోట వెడలిన వేగదా?

రాణి—ఘుణాక్షరన్యాయమున వెడలుచుండుట కలదు.

రాజు—మాటాడఁజేతగానివారేకదా న్యాయముల నెఱుఁగుట!

రాణి—సహవాసబలమున, వినికిచేఁ గొన్ని పెద్దపెద్దమాటలు నోట వెలువడుచుండును.

రాజు—ఇట్టి చేతగానిమాటలు నేర్చుకొనుటకుఁ దగినసహవాసము వినికి యెల్లవారికి నొదవుగాక.

రాణి—ఒదవవి కావుననే లోకమునిరాలోచనముగనున్నది.

రాజు—ఆ లోకములోనిదానవు నీకేలయాలోచనము.

రాణి—నాథా! ఇట్టివియేగదా చేతఁగానిమాటలు!

రాజు—చాలుఁజాలు-ఇట్టివెఱ్ఱులు కట్టిపెట్టుము. తలఁపునకు వచ్చినవానికెల్లఁ దలగట్టి విచారింతురా?

రాణి—వెఱ్ఱులందఱును గట్టిపెట్టవలసినదేగదా!

రాజు—ఏమి? నాయొద్దఁగూడఁ గొంతవెఱ్ఱికనఁబడుచున్నదా?

గీ. చూడఁజూడంగ గుఱ్ఱము గాడిదయగుఁ
దినఁగదినఁగను గారెలు కనరుజెందు
నట్లుసద్గోష్ఠి నెంతయో యంచియుండి
యిపుడు నే వెఱ్ఱిగొంటినే యిందువదన.

రాణి—సద్గోష్ఠివెఱ్ఱియే మీకుఁ గొంతపట్టుకొన్నది.

రాజు—క్రొత్త నీతిశాస్త్ర మెవ్వరయిన రచియించినారా?

రాణి—ఏవిషయమున?

రాజు—సద్గోష్ఠి వెఱ్ఱియనియు—దానిని దిగవిడువవలయుననియుఁ దెల్పువిషయమున.

రాణి—క్రొత్తశాస్త్రము పుట్టలేదుగాని ప్రాఁతవానియందే యేదియు నతికూడదని యున్నది. "అతిసర్వత్ర—" ఆముక్కలు నాకు రావు. ఎవ్వరో చెప్పుకొనుచుండ వింటిని.

రాజు—నీశ్రుతపాండిత్యము లోకాతీతముగానున్నది. చెప్పుడుమాటలు చెడ్డవియని యెవ్వరైనఁ జెప్పుకొనుట వినలేదా.

రాణి—చెడ్డమాటకుఁ జెవియిమ్మని యింతవరకెవ్వరును జెప్పలేదు.

రాజు—హాయిగానున్నపుడు విచారింపుమని చెప్పినారా?

రాణి—లేదుగాని, యెవ్వరో-అతిమాత్రము కూడదని చెవులు చిల్లులు వోవునట్లు చెప్పుచున్నారు.

రాజు—నాలోనున్న యతిమాత్రగుణమును దెల్పితివా సామాన్యమునకు దింపయత్నించెదను.

రాణి—అది యందఱ కన్నిరీతులనుండును. మీదిసూఁకతిగాఁ గనఁబడకపోవచ్చును.

రాజు—నీవు చెప్పినట్లు చేసెదను నిరూపింపుము.

రాణి—నేనంతటిదాననా-వారివారికిఁ దెలియవలసినదేగాని-

రాజు—రాజన్నంతనె పండితులు వత్తురు, పామరులువత్తురు—వారి వారికిఁ దగినట్లేయనిచో—

రాణి—(కమలకు మనమాటలు వినినట్లేయున్నదని సంజ్ఞ చేయును)

కమ—(తెలిసికొనినట్లేయున్నదని బెదరుచుఁ బ్రతిసంజ్ఞ చేయును)

రాజు—ఎట్లుజరుగవలసినది యట్లుజరుగక మానదు. దైవయత్నముగాని మనస్వాతంత్ర్యమిందుఁ గొంచెమైనను లేదు.

రాణి—పురుషప్రయత్నము కొంతయున్నదిగదా! మనజాగ్రత్తలో మనముండవలయును.

రాజు—అదియే నీవెఱ్ఱి; అందు మనస్వాతంత్ర్యము కొంచెమైననున్నపుడుగదా మనజాగ్రత్త!

రాణి—ఏదియెట్లున్నను గవీశ్వరులవిషయమున జాగ్రత్తగా నుండవలయునని ప్రార్థించెదను.

రాజు—తిట్టుకవులు బట్టుకవులు, నుందురని యెవ్వరో పిఱికిమందు పోసియుందురు.

రాణి—బట్టుకవులకు నేను భయపడను.

రాజు—తిట్టుకవులు వేఱుగా నున్నారా ?

రాణి—లోకము చెప్పుకొనుచున్నది.

రాజు—అపుడైన నెట్లు జరుగవలయునో యట్లే జరుగును. మనకు భయమేల?

రాణి—జాగ్రత్తగానుండుమని ప్రార్థించెదను.

రాజు—

క. ఉందురు కొందఱు సౌమ్యులు
గొందఱు దుందుడుకువారు కుకవులు సుకవుల్

పొందుపడ మాటలాడిన
నందఱుదుందుడుకుఁ దీఱు నటుభయమేలా?

రాణి—పొందుపడ మాటలాడిన నాకుంజాలును.

రాజు—కానిమ్మిపుడా విచారమేల ?

రాణి—ఓకవీశ్వరులార; మమ్మెట్లు కాపాడెదరో;

రాజు—కవీశ్వరులపై వాఁడు సర్వేశ్వరుఁడుగలఁడు.

రాణి—ఓసర్వేశ్వరా! మమ్ముంరక్షింపుము.

కమ—దేవీ! ఇంకదైవముపై భారమువైచియుండుము.

రాణి—(ప్రాణేశ్వరా! దాతృత్వమున మీకు రాత్రిందివములు తెలియవు. ఎప్పుడెట్టివారువత్తురో, ఏసమయమెట్లుండునో!

రాజు—

మ. ధనమర్థించి కవీశ్వరుల్పలువు రాస్థానంబు సొత్తెంచి యి
చ్చినఁ గైకొందురు; లేదనన్వెడలుదుర్ చీ కొట్టుటల్ తిట్టుటల్
ఘనమంచెంచినవారిఁజూచినపుడే కానిండు మీ రెప్పుడేఁ
జనుదెండన్నతలంపు దాత కొదవున్ సన్మార్గుఁ బూజించెదన్.

రాణి—తిట్టుకవులను మీరుబూజింపవలయును

రాజు—భయపడి తిట్టువానికిఁ దిమ్ముచానికిఁ నొసంగినఁ బాత్రాపాత్రవిచారమెప్పుడు.

—(తెరలో)—

మ, తనసామర్థ్యము లోకమెన్నఁగఁ గవిత్వప్రజ్ఞఁ జూపించుచున్
ధనముంగూర్చుచు సంతసింపక వృథా దర్పంబు నన్వారునా
కెనయే వీరలు సాటియేయనుచు దుర్వ్యాప్తిన్విజృంభించుచు
న్ఘనపుంబండితుఁడిందు వచ్చె విని నీ కీర్తిప్రభావాదులన్.

మఱియును.

మ॥ సకలజ్ఞుండవు నీసమక్షమునవాక్చాతుర్యవాదాదులన్
వికలప్రజ్ఞుని జేయువాఁడనని వెన్వెంటం గళింగాంధ్రుఁడా
శుకవీంద్రుండలవానితో వెడలిప్రాచుర్యంబుగావించెఁబ
త్రికలన్ పేర్ధులవెంట వారిసభకుం దేనాజ్ఞ వెట్టింపుమా.

రాజు—(విని లేచి) ఇపుడు నేనావిషయమై యోజింపవలయును. దేవీ! నీవు హాయిగానుండుము.

రాణి—(చేతులుజోడించి) మహారాజా! జాగ్రత్త జాగ్రత్త!

(నిష్క్రమించుచున్నారు)

—ఇది ప్రథమాంకము—

కళింగగంగు.

ద్వితీయాంకము

(ముువ్వురుబాలురు గ్రిచ్చకాయలాడుచుఁ బ్రవేశింతురు.)

ఒకఁడు—(గోవిందుఁడు) రెండొగ్గులు నావఁటరా?

రెండవవాఁడు—(భీముఁడు) రండెవ్వరుకాదనిరన్ (అని గుంట కడనుండి జేన గొలుచుచున్నాఁడు.

గోవిం—పిక్కిరియాట యిదేరా

భీము—చెక్కునఁబొడిచెదఁబోరా

మూఁడవవాఁడు—(సోముఁడు) నిన్నను నిట్టులె పోరా

భీము—ఎన్నఁడు నిట్టులె లేరా

గోవిం—ఆడుము చక్కఁగ లేదా

సోము—వీడుము మాజత వాదా

భీము—ఇద్దఱునొకటైనారా

గోవిం—పెద్దలనడుగఁగ రారా

భీము—(జేనగొలిచి) ఒక్కాయకొక్కు ;

గోవిం—రెండాయరెట్టి (జేనగొలుచును)

సోము—ఓయబ్బ; యీభీముని జేన మూరెఁడున్నదిరా,

భీము—లేదు చూడుము; సీగీతయొద్దనుండియే కొలిచితిని. ఇదిగో నా జేన.

సోము—ఆడెదు మోసపుటాటల్

భీము—ఓడినయపుడీమాటల్

గోవిం—(కూర్చుండి లేచి) ఏవీ యాడుము సరిగా. (అనిగుంటయొద్దఁ గాయ యొగ్గుచున్నాఁడు.)

భీము—ఏదీ యొడ్డుము బరిగా. (చేతిలోని రెండుకాయల నొకదానితో నొకటి కొట్టుచున్నాఁడు)

సోము—గోవిందా! మరల మనమే యొగ్గవలయునా? మనమాడవలదు.

భీము—ఓడినవా రొగ్గుట యెక్కడను లేదా?

సోము—మాయూరిలో లేదు.

గోవిం—(గుంటయొద్ద నొగ్గిన కాయను దీసికొనుచున్నాఁడు)

భీము—మీయూర లేదేమో, మాయూరనున్నది.

సోము—మీ దేయూరు; మా దేయూరు?

భీము—నీదియు నాదియు నీయూరే గోవిందుని దేయూరో గాని.

గోవిం—(నవ్వుచు) మాది దాక్షారామము.

భీము—(కోపముతో) ఔను. నాది దాక్షారామమే. తప్పా! ఆయూరిలో మనుష్యులు లేరా?

సోము—గుడిలో దేవుఁడున్నాఁడు.

భీము—దేవుని నిందించు నీనోటికి బుద్ధి చెప్పుకొనుము.

గోవిం—మమ్ము మోసముచేసిన నీకెవ్వరు బుద్ధిచెప్పెదరు.

భీము—తప్పుచేసినవారిని దండించుటకు గంపెఁడు కన్ను పెట్టికొని చూచుచున్న భగవంతుఁడు.

(ఒక పెద్దవాఁడు ప్రవేశించును.)

పెద్ద—ఓ బాలురారా! ఈయెండ యేమి, కాలు క్రింద బెట్టినఁ జుఱ్ఱున నంటుకొనుచున్నదే; చల్లగా నాడుకొనుచున్నారా? మీకింటఁ బనులు లేవా?

భీము—ఇతఁడు దేవునిలాగున వచ్చినాఁడు.

పెద్ద—మూర్ఖులార! చదువుసందెలు గుంటఁ బెట్టి గంట వాయించినారా? ఓరీ, భీమా! వెధవకొడుకా! అదుపుపెట్టువారు లేక పేటురేగు నీకీయాట లేమి? తల్లిదండ్రులు తెచ్చిపెట్టుచుండ మెక్కి సుక్కి యెద్దులవలెఁ దిరుగు వీరితో నీకాటలేల—నీకై మీయమ్మ యెక్కడఁ దిరుగును. కానిమ్ము; సాయంకాలము మీయమ్మతోఁ జెప్పెదను.

భీము—(భయముతో) మామా! నన్నుఁ బురికొల్పి చదువుకొనుచున్న పుస్తకము లాగికొని యీసోముఁ డింటఁబడవైచి యిక్కడికిఁ దీసికొనివచ్చినాఁడు.

సోము—మాటలు నేర్చినవాఁడు గనుక మామీఁదఁ బులిమిపుచ్చుచున్నాఁడు. మా కాయలన్నియుఁ బిక్కిరిచేసి గెల్చుకొన్నాఁడు.

పెద్ద—ఛీ! ఎవరి కాయలు వారు పుచ్చుకొని పొండు.

(అని సమాధానపఱచి పోవును)

గోవిం—(నవ్వుచు)

కం. ఒకతొయిల్లము వారిని
సకలజనులుఁ గాంచి చదువుసందెలు లేవా
యకట! యోవిధవ ముండకొ
డుక! యని తిట్టెదరఁ టెప్పుడుం గనుఁగొన్నన్!

సోము—ఒకనాఁడు మానాయన—

భీము—(కోపముతో) మీరు బుద్ధిహీనులు. మీజట్టుండను. ఇంక నెన్నఁడు మీతో మాటలాడను.

గోవిం—ఆడలేక యోడిపోయినాఁడు-దుఱ్ఱుచ్చి-

సోము—కాలిక్రింద దూఱిపోయినాఁడోయి;

భీము—అగును; ఓడిపోయినాఁడను. చెప్పుకొమ్మ. చెప్పి చెప్పి నాకాలికి బంగారుచెప్పులు చేయింపుము.

గోవిం—సోమా! ఒకవేళనీపెద్దవాఁడు మనవాండ్రతోఁ జెప్పునేమో-కాఁబట్టి రమ్ము; రెండవసందులోనికిఁ బోయి యాడుకొందము

(అనిపోవుచున్నారు.)

భీమ—వాస్తవముగాఁ జదువులేక చెడిపోదురుగాని తిండిలేక చెడరు. ఈదిక్కుమాలిన వేములవాఁడలోఁ జదువుకొందమన్ననుఁ జెప్పువారులేరు. ఇందుకనియేకాఁబోలును దీనికి వేములవాఁడయనిపేరు కూడఁ గొందఱుచెప్పెదరు. నేను జదువుకొనినపిదపఁగాని యీగ్రామమునకు రాను. అపుడువచ్చి యీమూర్ఖులకిద్దఱకు బుద్ధిచెప్పెదను. కాలక్రమమున నాతల్లికంతయుఁ దెలియఁగలదు. (అని యూరువిడిచి పోవుచున్నాఁడు.)

(ఒకబ్రాహ్మణవిధవ ప్రవేశించుచున్నది.)

విధివశము. అత్తవారింటనడుగువెట్టి పటుమసి పదికాలములపాటుగాకుండఁ గాఁపురముకూలినది. ఎవ్వరినేమందును. పుచ్చినపక్కవచ్చుసాధనములేదు. మానుగారుమాపఁగారే! పుట్టినిల్లె గతియైనది. ఎట్టులో దినములు నెట్టుచు మూలఁబడియుండనీక దుస్సహవాసముల మరగిన పుత్త్రుఁడు నాకొకఁడు దాఁపరించినాఁడు. ఎందోపోయినాఁడు. మృతినొందిన పెనిమిటికై యేడ్తునా, కనఁబడనితనయునికై యేడ్తునా? ఓకొంటెబాలురారా! మాకుఱ్ఱవానిని మీపొట్టబెట్టుకొన్నారా! ఎందుఁబోయినాఁడో తెల్పఁగలరా! మిమ్ముదూషించినలాభమేమి! మా

బిడ్డ దుడుకువాఁడు-మీబిడ్డలనెత్తిపైఁ గంపలు కొట్టుకొనుండని-మన బంగారుమంచిదికానపుడు—(చెవియొగ్గివిని)ఎవ్వరునాయనా! పిల్లవాని నక్షత్రమా! అయ్యో! అపుడు నాకంత తెలివియెక్కడిది! అప్పటికి నిప్పటికి నొక్కమచ్చున నేయున్నది. శివరాత్రికి మూఁడు నెలలకుఱ్ఱవాఁడు-(విని) పేరా? భీమేశ్వరుఁడు; మీకడుపుచల్లగ-నేనంతటిదానననుదునా పండితుఁడైనను గాకపోయినను నాకంటఁ బడినఁ జాలును—జీవించియున్నాఁడుగదా!

ఒకఁడు—(ప్రవేశించి) తల్లీ! నీమొగముచూచిన నపుత్రికురాలివలెఁ గనఁబడవు. నీబిడ్డనికి భయములేదు-నక్షత్రము తెలిసినట్టయిన లగ్నముకట్టి-ఎక్కడనున్నాఁడో వలవేసిలాగిన ట్లింతలో నీయెదుటఁబెట్టుదును- నీకుఁ జదువురాదా? తండ్రిలేనిబిడ్డఁడని యపుడు జాతకము వ్రాయించియుండవు. తిథివారనక్షత్రములు వ్రాసి యేచూరులోఁ బెట్టిన నుండునుగదమ్మ!

విధవ—నలువురివలెఁ జదువువచ్చిన నాకీబాధయేల-

ఒకఁడు—ఓయమ్మ! చదువురాదో బ్రతికినావో; చదువువలదు; చట్టుబండలువలదు. నీయీశ్వరభక్తియే నీకుఁజాలును. విద్యావతుల మనుగర్వముగలమదవతులను జూచుచున్నాముగదా!

మ. జనకుండాదటఁ గూతు శాస్త్రికడనిచ్చల్ సంస్కృతగ్రంథంబులున్
ఘనకావ్యంబులునుం బురాణములు నుద్గ్రంథంబు లెల్లన్ సనా
తనధర్మంబులు నేర్పఁజేసెఁ దుదకాతన్వంగి యత్తింటనుం
డిన నేనన్నముముట్టఁ బుట్టినిలు నేఁడే చేరుదం చేడ్చెడున్.

విధవ—అత్తకోడరికము కత్తిమీఁదసాము; పుత్త్రునిపైఁగలప్రేమ యత్తకుఁ గోడలిపైయుండదు.

ఒకఁడు—చదువురాని నీవట్లుతలంపనగును. చదువుకొన్నవారి గతియేమి, ఆఁడువారికేమి, మగవారికేమి? చదువుదారిచదువుదే; జ్ఞానముదారిజ్ఞానముదే. వారియదృష్టము.

విధవ—ఎవరబ్బా! అత్తయింటనున్న నన్నుమఱచినను; పుట్టినింటికి నేఁడేపోవుననిపట్టుపట్టినవిద్యావతి-

ఒకఁడు—పేరుతోఁబనియేమి? ఇంకొకచోట-

గీ. పెండ్లిగానిమఱఁది వెడలించె నిలు పూట
కూళ్ళయింటనన్న కుడువఁబెట్టె
రొక్క మీయఁదిట్టు లెక్కలుగను పతిఁ
జదువుకొన్నయొక్క జలజగంధి.

విధవ—లోక మనేకవిధములు- మీరుసెలవిచ్చినట్లు దేనిదారి దానిదే.

ఒకఁడు—ముందుముందు మఱియు నన్యాయమని పెద్దలు చెప్పుదురు.

విధవ—మన కేలగాని, ఓపుణ్యాత్మా! నాబిడ్డఁడు నాకుఁ గనఁబడునా? ఏదిక్కుననున్నాఁడు?

ఒకఁడు—దూరముగ దక్షిణముగనున్నాఁడు.

విధవ—దక్షిణదిశను నాకెవ్వరును బంధువులులేరు. నాప్రభువైన భీమేశ్వరుఁ డొక్కఁడుదక్క.

ఒకఁడు—ఏయూరమ్మామీది?

విధవ—నాయూరు గంగలోఁ గలసినది- మాపుట్టినిల్లుగూడ వేములవాడయే.

ఒకఁడు—సుబ్రహ్మణ్యముగారి పుత్రికవా?

విధవ—నాతండ్రి చల్లనివేళ జ్ఞప్తికివచ్చినాఁడు.

ఒకఁడు—పొద్దువాలినది-నడచినడచి యున్న దానవు మాయింటికిరమ్మా. మీనాయిన నాకు బ్రాణస్నేహితుఁడు.

విధవ—(మొగముచూచి) సిద్ధాంతిబాబుగారా! అయ్యో! నేను బ్రదికియున్నపుడు చిన్నతనములోఁ జూచితిని. ఇద్దఱును-అన్నా అన్నాయని-(మొగముత్రిప్పుకొనుచు.)

ఒకఁడు—నాబిడ్డవంటిదానవు; ఈయవస్థయెవ్వనికో గాని తప్పదు; విచారింపకుము.

విధవ—(కన్నులు తుడిచికొనును.)

వేఱొకపురుషుఁడు—(ప్రవేశించి) సిద్ధాంతిగారా! ఈచిన్నదియెవరు?

సిద్ధాం—ఈపిల్లదానితండ్రికి నాకు బాల్యస్నేహము. నియోగమని వైదికమని మేమిరువురము గూడినపుడు భేదములేనివారము. నేను వారియింటనెప్పుడును నత్తెసరుపెట్టు నాచారము లేదు-వేములవాడలో నాకుఁ బరాన్ననియమము లేదు.

వేఱొ—ఈనడుమ నెక్కడనో చదివితిని-వర్ణభేదము పాటింపనివారు బైలుదేరుదురని. దానికిదృష్టాంతము-వైదికులలో మీరు, నియోగులలో-

సిద్ధాం—అదియా! భారతఖిలములలో సింధుముని చెప్పినాఁడు.

గీ. ఋగ్యజుస్సామశాఖలరీతి మఱచి
ములికినాడును వెలనాడు మున్నుగాఁగ
నాడులను బెట్టుకొనుచు బాంధవ్యమెల్ల
రగ్రజాతికి నభిమాన మావహించు.

ఉ. ఉందురు రెండురీతులనియోగులు వైదికులంచు వారిలోఁ
గొందఱు మేము మేలనుచు గొప్పలుచెప్పుచు నన్యశాఖలన్
నిందఘటింతురందు బహునీతులుచెప్పుచు పెద్దపెద్దలే
యెందుల కిట్టిభేదమని యేకముగుండని బోధసేయుచున్

క. చందాయును నొకపద్ధతి
హిందూస్థానమ్మునుండి యేతెంచును దా
నిం దాము తాముగైకొని
యుందురు తమశాఖవృద్ధినొనరుపలోలన్

అని యిట్లేమేమో తెల్పఁబడినది.

వేఁకో—పోనిండదిమసము చూడము. ఈయమ్మాయిమన-సుబ్రహ్మణ్యముఁగారిఅనగా భీమేశ్వరము-పాపము.

సిద్ధాం—ఆఁ! అద్దిగో-ఆలాగురమ్మ. ఇఁకేమి నీవ్వును నెఱుఁగుదువు

విధవ—(సిగ్గునఁదలవంచి కన్నులుదుడిచికొనును)

వేఁకో—ఇక్కడి కేమిపనికై వచ్చినది.

సిద్ధాం—"సుపుత్త్రః కొంపపీకరః" అని కొడుకు దుస్సహావాసములంబడి యేకాశియో రామేశ్వరమో లేచిపోయినాఁడఁట.

వేఁకో—దుస్సహవాసము గలవారు కాశికిఁ బోవుదురా?

సిద్ధాం—అన్నదమ్ములలోఁ జేవతక్కువయైనది. తానే వెదకుటకు బయలుదేఱినది.

వేఁకో—ఎన్నియేండ్లవాఁడు? ఎట్లుండును?

విధవ—తండ్రివలెనే గనికుటుచగా నుండును.

వేఁకో—ఎన్నియేండ్లవాఁడమ్మా?

విధ—కార్త్తికపౌర్ణమి గాలివానకుఁ గడుపులోనున్నాఁడు. మఱి నెలకుఁ గాఁబోలును పురుడువచ్చినది.

వేఁకో—ఆహా! కార్త్తికము, మార్గశిరము, పుష్యము, మాఘము, ఫాల్గునము (అని వ్రేళ్ళులెక్కపెట్టును)

సిద్ధాం—అది యేమిలెక్క? ఏసంవత్సరము? ఇక్కడ నేనుసిద్ధాంతినున్నాను.

వేఁకో—(తెల్లపోయి) అన్నట్టు! కార్త్తికము సంవత్సరములలోనిదని లెక్కపెట్టుచున్నాఁడను.

విధవ—నా తెలివియుఁ దెల్లవాఱినది. నేనేమని చెప్పితిని;

వేఁకో—ఎంతయీడుండునమ్మా!

విధవ—కూరగపాటివారి రెండవకుఱ్ఱవాఁడు, వీఁడు నొక్కఁడయీడువారు. అంతపొడవరి కాఁడు.

వేఁకో—అబ్బ! పదియేండ్లా, పండ్రెండేండ్లా వయసు?)

విధవ—రెండునుగావు; పదునాలుగేండ్లుండును.

వేఁకో—అప్పటికా యిప్పటికా పదునాలుగు?

విధవ—మీకెప్పటికిఁ గావలయును?

సిద్ధాం—నాతల్లి యిప్పటి కెంతయీడో చెప్పిన జాలును.

వేఁకో—నాప్రశ్నకుఁ దగినట్లేయున్నది.

విధవ—అన్నగారూ; ఆఁడు లెక్కలిట్లేయుండును. ఇప్పటికిరువదిసంవత్సరములు-

సిద్ధాం—ఆ పదునాల్గు లేచిపోయిననాఁటివయస్సు.

వేఁకో—ఆఱేండ్లక్రిందట లేచిపోయినాఁడా? మఱివర్ణము?

విధవ—బ్రాహ్మణవర్ణము; నియోగులము.

వేఁకో—రంగమ్మా! నేనొకటియడిగిన నీవొకటి చెప్పెదవు

విధవ—నాపేరు రంగమ్మకాదు.

సిద్ధాంతి—నాప్రశ్నకు "అర్థాధికారుణాంగశ్చ" అని వచ్చినదయ్యా!

వేఁకో—ఎఱుపులోనే లెక్క; నల్లనివాఁడు కాఁడు.

విధవ—అయ్యో! యెఱ్ఱగానుండునా నల్లగానుండునా యనియడుగుచున్నారా?

సిద్ధాం—ప్రశ్నలో దక్షిణదిశనున్నట్లున్నది. దుస్సహవాసములు కనఁబడలేదు.

విధ—బాబుగారు! జతగాండ్రెవ్వరు నూరుకదలలేదు! ఎక్కడనైనఁ జనుపుకొనుచున్నాఁడేమో!

Acc. No.

సిద్ధాం.—ఆఁ! విద్యాయోగమున్నది. పోనీగాని—ఈ ప్రశ్న పిల్ల వానికిఁ దలవెండ్రుకలు పొడుగుగానుండునా.

విధవ—చిక్కుదీయకుండ నున్నాఁడవు; నేనే దువ్వుకొందునని చేతిలోని దువ్వెన లాగికొనువాఁడు. శాతెఁడు-తలనొప్పి, చెఱువులో నీఁదవలదన్న మాననిచ్చినారా తోడివాండ్రు.

వేఙ్కో—నేను శివరాత్రికి దాక్షారామ సప్తగోదావరములో స్నానము చేయుచున్నాఁడను.

సిద్ధాం—అమ్మా! దక్షవాటి మీ యూరికి దక్షిణమేనా!

వేఙ్కో—అంతమందిలోనుండి కుడిచేతఁ బుస్తకము, నెడమచేతఁ బొడిబట్ట పట్టుకొని యేనుఁగీఁత సప్తగోదావరములో నిలువీఁతను దానినడుమనున్న మండపములోనికింతలోఁ జేరినాఁడు-ఎవ్వరో విద్యార్థి.

విధవ— నాతండ్రి కాఁడుగద! నిజమేనా? నేనేడ్చిపోదుననియా?

వేఙ్కో—అయ్యో! బ్రాహ్మణుఁడు సంధ్యాసమయములో నబద్ధమాడునటమ్మా?

సిద్ధాం—కావచ్చును. అక్కడ విద్వాంసులున్నారు.

వేఙ్కో—గురువుగారి యొద్దఁ బాఠము చెప్పుకొని వారియింటనే భుజియించి యట్లే యైదాఱేండ్లనుండి మండపములోఁ గూర్చుండి చదువుకొనుచున్నాఁడఁట.

సిద్ధాం—అక్కడికెవ్వరును వచ్చి చదువున కాటంకము చేయరని.

విధవ—ఇదిగో! పోయి నాపుత్రుని దీసికొనివచ్చెదను.

వేఙ్కో—ఇపుడెక్కడికి వెళ్లెదవు? దగ్గఱా, దాపా! పురమునకు వర మైదామడ; వరమున కూరైదామడ? తెలిసిన లెక్కయే.

సిద్ధాం—ఆయవడారము నిక్కడికి దాక్షాగ్రామము, అయిదామడకుఁ దక్కువయుండదు - భీకరముగానుండును.

గీ. కొడుకుమీఁది ప్రేమ నడిచితివే కాని
నీదు గోము నీదు నిదువంశ
మింతదవ్వు దెచ్చునే కాల వైపరీ
త్యంబు; డస్సియుంటి వమ్మ నీవు.

విధవ—నిద్రాహారములు లేవు. నా కాళ్ళలో శని—పక్క యూరనున్న నా బిడ్డ నెక్కరును దెలుపరైరి.

వేఙ్కో—అమ్మాయి! నేనొకటి చెప్పెదను. నీ ప్రేమ బంగారమ్యోఁగాని నీవు పోయి పిలిచికొని రాకుము.

ఉ. ఒక్కరుపూరుఁడంచు మనకున్నది చాలునటంచు నెందఱో
మక్కువచేత భావిగతి మాటఁదలంపక చిన్నవారలం
బిక్కను భాయఁజాలరు నిరంతర మొక్కడ యుందునో సుతుల్
పెక్కురఁ గాంచఁడో చదివి పెంపున కెక్కుట వారి నొప్పదో.

సిద్ధాం—అగునమ్మా! నాకొక్కటి తోఁచుచున్నది.

చ. నినుఁగనుఁగొన్న యా ప్రౌఢత నింబిరి వెట్టును ప్రేమ విద్యకుం
గనుకని నట్టువచ్చు; నొక కాలము, నిన్నెఱపించి యొక్కడే
చనఁగలఁడేమి శోఁపకిఁకఁ జాలును విద్యయటంచు నందునిం
డును జెడి నీదు వెంటఁబడుఁ దోఁటలు దొడ్డులు సంచరింపఁగన్.

వేఙ్కో—శాస్త్రాధ్యయనము పండ్రెండేండ్లని చెప్పుదురు. అది మందబుద్ధులకొఱకుఁ జెప్పంబడినది; ఏమందువా?

మ. గురుభార్యాపరిచర్యలో సగము లోఁగున్ గడ్డిగాదంబుఁదే
నరుగుం గొంత కుమారు నెత్తుకొనఁగా నొఁగొంత యిట్లన్నియుం
బెరయున్నందులు నేర్చుచోఁ; జులుకులా విద్యార్థులేయున్నచో
గురులేకార్యముఁ జెప్పనీఁను మగువం గోపించు నాయాత్రజన్.

సిద్ధాం—విద్యాయోగమున్న నీకొడుకు దీనింబట్టి యీయాఱు సంవత్సరములలోఁ బూర్తిచేసి యుండును.

వేశ్యా—అబ్బో, అతని కాతేండ్లేల? ఇంక నేదో క్రొత్తవిద్య నేర్చికొనుచుండును.

సిద్ధాం—అమ్మా! కష్టపడినన్ని దినములు కష్టపడవు.

ఉ. పండితుఁడై కుమారుఁడొక పార్థివునిం గనఁబోయినంతనే
నిండదె నీగృహంబు పరునింగననక్కఱలేదు హాయిగా
నుండెదు; నాదుజోస్యమున నుంచుము గౌరవ మొక్కకొంత నీ
వెందుఁదలంపకీ పదననుంచుము నీగృహమందు నెమ్మదిన్.

విధవ—అయ్యగారు ఎవ్వతెనో యదృష్టవతిని మనస్సున నుంచుకొని నన్నోదార్చుచున్నారు.

సిద్ధాం—ఓర్చుకొమ్ము. దురదృష్టవంతులైనఁ గలకాల మొక్క రీతిగా నుండరు.

వేశ్యా—చదువుకొనువానిం జెఱుపవలదని చిన్నదాన వైనను నిన్ను వేఁడుచున్నాఁడను.

విధవ—ఇంతటియుపదేశము చేసినవారింతవఱ కెవ్వరును లేరు. మీమాట లేల కాదనవలయును.

సిద్ధాం—ఏదో మామాటమీఁదఁ గొంత విశ్వాస ముండనిమ్ము నీవాఁడుదానవు. పిమ్మట రెండింటికిఁ జెడి నీకొడుకు నిన్నెట్లు కాపాడఁగలఁడు? నిన్ను మోసగించిన మాకేమిలాభము.

విధవ—నానోట బురుగులు పడనా. మిమ్మట్లు తలంతునా.

సిద్ధాం—

చ. కలుపురిలోన నాతఁడు మనంబున సిగ్గువడుం ద్విజుండునై
తెలుఁగయినం బఠించుటకుఁ దిన్నగ నేరఁడయేని వానికిం
గలుగునె గౌరవంబు కలకాలము వీడునె లేమి వానికె
ట్టులు కుతుకంబు పుట్టును జడుల్ గణుతింతురు దాని నీగతిన్.

విధవ—అదియెట్లు బాబుగారూ?

సిద్ధాం—మీరెఱుఁగలేదో. ఒకబుద్ధిశాలి—

ఉ. తాత నిరక్షరాస్యుఁడుగదా గడియింపఁడె మేటివిత్తమా
ఖ్యాతియె నాకుఁ దండ్రికిని నబ్బెను విద్య యెఱుంగనంతనే
చేతులు లేవొ; పూర్వమొక చిన్నఁడు మాకులమందు నోజచేఁ
జేతను గొట్ట బెంగగొని చెల్లెను మాకది యచ్చిరాదనన్.

వేశ్యా—సాయంసమయమైనది. మీరు శివాలయమునకు రారా?

సిద్ధాం—రారాయని నెమ్మదిగా బతిమాలుచున్నావు. రాక చేయుపని యేమి. అమ్మాయి! రా; రమ్ము—రేపు చూచుకొందము.

(నిష్క్రమించుచున్నారు.)

ఇది ద్వితీయాంకము.

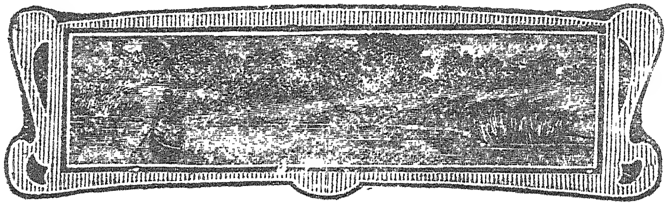

కళింగగంగు

తృతీయాంకము.

(ఇరువురు దంపతులు పక్కలపై వేఱువేఱుగాఁ బ్రవేశించుచున్నారు)

(తెరలో రోదనము)

"నాయనా ! ఇన్నిదినములు దిక్కుమాలిన దానిం జేసి మీ యమ్మను వీడి యెట్లుంటివిరా ! మీయమ్మ చచ్చినను సరే యనుకొంటివా !"

భర్త—(లేచి) ఓయ్ ! ఆఁ! నిద్రపోవుచుంటివా ? (భార్యను లేపుచున్నాఁడు)

భార్య—(చటాలున లేచి) ఆ! ఆ! ఏమి! ఏమి! (అటునిటు చూచి) అయ్యో! లేపివైచినారా ! ఏదో యూరు పెండ్లికి వెళ్లినామఁట. అక్కడ—

భర్త—కలకుఁ గాళ్లు, జెంబునకుఁ జేతులు నుండవు, కాని యెవ్వరో గొల్లుమని యేడ్చినారు—వింటివా.

(మరలఁ దెరలో)

"ఏమే, మతిపోయినదా ! చాలులెమ్ము ! వచ్చినాఁడని సంతోషింపక యేడ్చుచున్నావా? ప్రేమచేఁ దల్లి కేడ్పువచ్చును ! అందఱు

నిద్రపోవుచున్నారు—ఎదిగెను వేళ నూరందఱు లేచున ట్లేల గోల యెత్తెదవు."

భర్త—ఎవ్వరది, ఇందాఁక నెవ్వరో గట్టిగ నేడ్చినారు?

భార్య—మొన్న దాతూరామములోఁ జదువుకొనుచున్నాఁడని యెవ్వరో చెప్పఁగాఁ దమ్మునిఁ బంపినది. ఒకవేళఁ దీసికొని వచ్చినాఁడేమో.

భర్త—ఓహో ! భీమిగానిమాటగాదు?

భార్య—ఇంకను భీమిగాఁడేనా; బాగుగనుండదు. చదువుకొని పండితుఁడై మన యూరికి వన్నెదెచ్చినాఁడు.

భర్త—ఎవ్వరును వినలేదు లే—మనవాండ్రు కుఱ్ఱవాఁడు గనుక—వానియొద్ద నట్లందునా;

భార్య—వినుఁడు—పెండ్లియఁట. కల వినుఁడు చెప్పెదను. ఆ కలలో నిదియే గొడవ—

భర్త—వానిని తెల్లవారి చూచి వత్తుముగాని, యేదీ కల—

భార్య—అపుడెంతో పెద్దదిగాఁ దోఁచినది; గాని, యిప్పుడు రెండుపుంజెల మాటలలోఁ దీరిపోవును. మేనమామ" మీయమ్మ యేడ్చుచున్నది. రమ్మని బతిమాలినా"డఁట.

భర్త—ఏమనినాఁడు? రానని నాఁడా; ఊయెత్తి తలపై. వేయబోయినాఁడా?

భార్య—మీకును వెఱ్ఱియేనా! చదివినవాఁడుగాని మూర్ఖుఁడుగాఁడు. చిన్నతనము తలఁపునకు వచ్చి—నాకు వేములవాడలో నుండ నిష్టములేదు; మాయమ్మనే యిందు రమ్మని చెప్పినాఁడఁట—

భర్త—బోడిగోడలలో బొమ్మలాట. ఈయూర నెందుకు; తల్లిని వాఁడెక్కడనున్నను పోషింపఁగలఁడు.

భార్య—ఇవి నాకలలోనిమాటలు—

భర్త—ఇఁక నీకల యెందుకు? ప్రత్యక్షముగానే చూచి జరగినవి తెలిసికొనవచ్చును.

భార్య—ఏమిజరుగును—మీరేది చెప్పినను విరుద్ధమే.

భర్త—ఏమియుననక, యెఱుఁగనివానివలె నటించునా?

భార్య—లేదు. కడుపుచింపి కాళ్ళపై వైచికొందురా? అయ్యో! యింతకును విషయమేది?

భర్త—కుంతీదేవిమంత్రమువలె భీమేశ్వరునికి మ్రొక్కికొనిన మ్రొక్కు ఫలించినదని చెప్పుము.

భార్య—తరువాత వినుండు. తల్లి దాక్షారామము వెళ్ళినదఁట. దేవుని నెదుటఁ బెట్టుకొని నిజము చెప్పుమన్నాఁడఁట—

భర్త—తల పొట్టలోఁ బెట్టుకొన్నదా; మీతండ్రిపై త్రాయివి సరి యడుగుమన్నదా!

భార్య—నయమే, మనకందఱకు సిగ్గువచ్చునట్లు నచ్చఁజెప్పినదఁట.

భర్త—నాకేకాదు. నాయూరివారికందఱకు నిట్లే యున్నదా?

భార్య—నన్నడిగితిరా, యది యుత్తమురాలు. నాకుఁ దలంపునఁ బాఱుచున్నది. వారును మనమును శివరాత్రికిఁ గోటిపల్లి వెళ్ళినాము. తీర్థమునాటి కది స్నానము చేసినది—మన యింటికి వచ్చి మామగారి తద్దినమునాఁడు నన్ను పొరుగింటికిఁ బొమ్మని యత్తగారు పనిచేసికొనుచుండఁగా నేను వీధియరుఁగెక్కినాను. కోడికూఁతవేళ.

భర్త—ఇరువదియేండ్లనాటి మాట యిప్పటిదానివలెఁ జెప్పుచున్నదానవు.

భార్య—మఱియిప్పటిమాటలా—కావుననే మీకీసూక్ష్మములు మఱపునఁబడినవి.

భర్త—ఈ యాఁడులెక్కలు పద్దు వ్రాసికొని కూర్చుందుమా?

భార్య—ఈ యాఁడులెక్కలే—మనకందఱకుఁ దలవంపులు తేఁబోయినది! కులము చెడఁబోయినది. విష్ణుచక్రి మద్దురాకున్న నేమగునో

భర్త—చెప్పుము; చెప్పుము; నీదేదో క్రొత్త దారి—

భార్య—పాఁతదారియే—వినుండు కంబళి ముసుఁగువెట్టుకొని నేనరుఁగు మీఁదనె యుంటిని— గొల్లుమని మీరు భీమనాథమునకు ధనుర్వాతమని వేగో వెల్లంకో యని పరుగెత్తినారు—అయ్యో! తద్దినమాయని యత్తగారు తలుపుమూసికొని పరుగెత్తినారు.

భర్త—సరి; తెల్లవారినదిగదా, లెమ్ము. అన్నియు నక్కడనే వినవచ్చును.

భార్య—ఆఁ! ఈసోదె వచ్చినవారియొద్ద నెల్లఁ జెప్ప గూర్చున్నారా!

భర్త—అడుగుట కెవ్వరు కూర్చున్నారు.

భార్య—నాకుఁ దెలిసినమాటలివి.

భర్త—అట్లయిన, వీఁడు కడుపునఁ బడిన పిమ్మట భీమనాథము మరణించెనందువు.

భార్య—తెలియనివారేమనుకొన్నను నాకుఁ దెలిసిన దింతే.

భర్త—మఱి భీమేశ్వరుఁడే తండ్రియని చెప్పుకొనుట యెట్లు కలిగెను?

భార్య—మీకేమి పిచ్చియా, వెఱ్ఱియా? ఆలాగేయనుఁడు. భీమేశ్వరుఁడే తండ్రియనుఁడు. ఎక్కడనైన గురువుపేరు, తాతపేరు దైవముపేరు పెట్టుకొందురుగాని శుద్ధమూర్ఖులైనను దండ్రిపేరు తనయునకుఁ బెట్టుదురా? తల్లిభక్తి కొలఁది దేవునిపేరు పెట్టినది.

భర్త—దిక్కులేనివానికి దేవుఁడే తండ్రి.

భార్య—మనకుమాత్రము దేవుఁడు తండ్రి కాఁడా? రామయ్య తండ్రి యనుట లేదు? వెక్కిరింతలకు తలయుఁ దోఁకయుఁ గలవా!

భర్త—సత్యమే. మఱి యిట్టి కింవదంతు లేల పుట్టవలెను.

భార్య—మనము వర్ణభ్రష్టులము కాకుండుటకును దాని ప్రఖ్యాతి దేశమున వ్యాపించుటకును—అనికొననింతు—ఏకట్టెను నిప్పుండి నాకట్టెయే కాలును. నిజము దేవుఁడెఱుఁగును.

భర్త—(చూచి) వెలుఁగే వచ్చినది. కట్టెవంపు పొయ్యిదీర్చినది. మన సందేహములకు మనమే సమాధానము చెప్పుకొంటిమి—బాగు.

భార్య—ఎఱిఁగియున్నదాని కొకరి నడుగనేల. కాని, యొక విషయమున్నది.

భర్త—అదియేది?

భార్య—పండితుఁడై యమృతవాక్కులు గలిగి భీమేశ్వరుని కటాక్షమున నాడినదియాటయుఁ బాడినది పాటయు నగుచున్నదని కలలోఁ దెలిసికొంటిని—అది యెంతవఱకు సత్యమో—

భర్త—నీకల యెక్కడనో పెండ్లి; దానికి దీనికి సంబంధము—

భార్య—సగము సగము విని సంబంధము నెట్లు చెప్పఁగలరు.

భర్త—పెండ్లికిని,—ఆడినదియాట— పాడినది పాట—దీనికిని సంబంధ మెవ్వరు గలిపెదరు.

భార్య—పెండ్లిలో నాడినదియాట కాఁగూడదా?

భర్త—ఇట్టి మాటలు నాకును వచ్చునుగాని కలకు దీనికి సంబంధము చూడనిమ్ము—

భార్య—సదస్యమునాఁడు సంతర్పణము జరిగినదఁట—భీమన్న మడిగట్టుకొని వంటపందిరిలోనికి వచ్చెనట—ఎవరో విస్తరియొద్ద గూర్చుండి పరిషేచనము చేయునపుడు వీడపాత్రేయుఁడన్నారట.

భర్త—తరువాత?

భార్య—కోపించి లేచిపోవుచు, మీ యన్నమంతయు సున్నము, మీ పప్పంతయు నుప్పు కావలయునని పలికిపోయెననియు, వారందఱు బతిమాలికొనిరనియు.

భర్త—అది యసత్యము కావచ్చును. పద్యరూపమున నేరాజునో యాశీర్వదించిన నైశ్వర్యము పట్టుట—తిట్టిన హీనదశ వచ్చుట—యిట్టివానిం బట్టి యమృతవాక్కుల సంగతి తెలియవలయును.

భార్య—లేకెందు. బొత్తిగాఁ దెల్లవాఱినది.

భర్త—నాకింకొక సందేహము బాధించుచున్నది.

భార్య—మీ మాతృబాధానివారణము నేను జేసెదను. చెప్పుఁడు. చెప్పనక్కఱలేదు. నాకే తెలిసినది—చెల్లెండ్రను మోటుదనముగాఁ గొందఱు హాస్యముజేయుచుందురు మా పెద్దతండ్రికొడుకు మాపినతల్లి కూఁతును హాస్యమాడుచుండువాఁడు.

భర్త—అన్నకుఁ జెల్లెలికి హాస్యమా,

భార్య—అదియే సొగసు. ముద్దులాగున నెదుటనున్నాఁడు. నీ మొగమున బొట్టులేకున్నను భయములేదని పల్కువాఁడు—అదియేదో గొప్పయని కొందఱు భావింతురు.

భర్త—పరుషముగానే యున్నది—మృదువుగా లేదు.

భార్య—మగఁడు బ్రదికియున్నదాని నిట్లు హేళనము చేయువారుండఁగా మగఁడు చనిపోయిన పిమ్మట విధవాగర్భమునుండి పుట్టినపిల్లవానిని వరుసకు మేనమామలు—విధవకొడుకాయనుటకు వింతపడనక్కఱలేదు.

భర్త—చక్కగనే సందేహము తీర్చితివి. కావచ్చును. మనమే తుమ్ముకొని మనమే చిరంజీవియనుకొంటిమి. అయ్యో! ప్రొద్దెక్కినది—లెమ్ము.

భార్య—లేదు,—లేదు. కోడికూతవేళ—ఇంకొక గడియ యుండుకొన్న మంచిది—(అని నవ్వుచు లేచుచున్నది)

(నిష్క్రమణము)

(భీమకవి—గోవిందశర్మయుఁ బ్రవేశించుచున్నారు.)

భీమ—గోవిందా! ఇట్టివి యేమైనను దగులవలయునుగాని ప్రతివిషయమున నేదియో శ్లేషార్థముండనేయుండును. అన్నింటికింద గిలినయెడల లోకమాఁగునా—పట్టినదెల్ల బంగారుకావలయునని వరము కోరినపూర్వరాజు చరిత్రము వినలేదా?

గోవిం—ఎత్తుకొనిన కొడుకుఁగూడ బంగారు ప్రతిమయయ్యె నఁట.

భీమ—అల్లే చిక్కువచ్చునుగదా!

గోవిం—లోకులు చెప్పుకొను మాటలు—మీరు సప్తగోదావరములోని మండపములోఁగూర్చుండి "వదంతి" యనియో "కథ్యతే" యనియో "ఉచ్యతే" యనియో సంస్కృతమునఁబలికి దానికిఁ దెనుఁగర్థము చెప్పుకొనునప్పుడు ఉచ్యతే పలకపడుచున్నది యని పల్కితిరనియు నపు డామండపము తాతిపలక యొకటి పడియెననియు—

భీమ—అజ్ఞానుల కల్పనములోని నిస్సారమది—

శా. ఏఱైనన్నగరా! పదంబు సరియా! యిల్లానె? నీయిల్లు బం
గారౌరాయన సౌనె! లగ్నమును నక్షత్రంబు నింద్యాక్షుర
ప్రారంభంబును జేర నెగ్గు లొదవున్ బర్యాయరీతి న్నడు
ల్లోన్నరస్వల్పమునంతిలో జరుగఁదుల్యుండాతఁడౌ నీశుఁడౌ.

గోవిం—పదంబు సరియాయనిన నర్థమేమి?

భీమ—పదశుద్ధివలదా? పలుకఁబడుచున్నది—తాతిపలక పడుచున్నది. రెంటికి భేదముం గనిపెట్టుము. అది యుకారమధ్యము—సబిందుకము. ఇది యకారమధ్యము—నిర్బిందుకము.

గోవిం—(తనలో) విద్యాగంధము లేనివాఁడనగుటఁగదా యిట్టి స్వల్పభేదముంగనుఁగొనలేక యడిగితిని—నాకంటె శుద్ధనిరక్షరకుక్షులు ముందు బైలుదేఱవచ్చును—వారికి నేను బెట్టినదే భిక్ష—

భీమ—సోముఁడు పోయినతావున నేమైన నిట్టిచిత్రముండిన నుండవచ్చును. నిరర్థకమని యెఱిఁగియు బహుదూరములో విడిచివచ్చితిమి పాపము! గుఱ్ఱమును, సీతను బెట్టి చెప్పిన పద్యములో-

సోమ—(ప్రవేశించి) రాజన్నవీఁడే రాజు; కవీశ్వరులన్న భయము లేనివాఁడీతఁడొక్కఁడే. ససేమిరా గుఱ్ఱమును విడువనని భీష్మించినాఁడు. (పరికించి) ఇదె మనవారిక్కడనేయున్నారు. (నడచును.)

భీమ—ఇదిగో సోముఁడు! గుఱ్ఱమునిచ్చినాఁడా?

సోమ—పద్యమునకుఁ బాటలకు భయపడను—సంగీతమునకుఁ జింతకాయలురాలవు. వచ్చినదారినే పొమ్మనినాఁడు.

భీమ—ఒకరిద్దఱు నన్నిట్లు పరీక్షింపవలసినదే. అప్పుడుగాని నా సత్తువ నాకుఁ దెలియదు.

క. శ్రమపడి జ్యోతిశ్శాస్త్రము
నమితప్రజ్ఞులను జేరి యభ్యాసంబే
ను మహాసూక్ష్మాంశంబుల
నుమశాపము లెగిరిపోవ నొనరింపనొకో.

గోవిం—పార్వతీశాపము సత్యముకాదా?

భీమ—సరిగాగుణియించుటచేతగాక తప్పినవానికన్నింటికి జోస్యులు పార్వతీశాపము నతుకుచుందురు.

సోమ—ఆహా! ఆరాజుధైర్యము—పోతరాజే పట్టినపట్టువిడువలేదు. తమ్ముఁడేదోచెప్పఁబోయిన-వట్టిమ్రాను చిగిరించునట్లు చేసినను నన్నీకవి యేమియుఁ జేయలేఁడనియెను.

భీమ—అదిగో, ఏదియోకల్పించినారు. ఇఁక రేపుచచ్చినవానిని బ్రతికించెనని కల్పింతురు.

గోవిం—మనయశ్వముపోయిన నేరాజైననిచ్చును- తనయశముపోయిన- దానికి ప్రాపతేమున్నదా.

సోమ—మన కేమి; యీసజ్జనగరమున నేమికావలసినను దొరకును.

భీమ—నా కదియును సందేహమే. ఇక్కడ ప్రవేశము, ప్రయాణమును మంచిలగ్నమున బడలేదు.

గోవిం—పాప మీరాజునకుఁ గూడఁ బరరాష్ట్రభయము కలిగినదఁట.

భీమ—అహిభయ పరభయములు రాజునకుఁ దప్పవు.

సోము—అహిభయమనఁగా—పాములభయమేనా?

భీము—కాదు-పరభయమనఁగా నితరరాజులవలన భయము; అహిభయమనఁగా స్వపక్షజనులచేఁ గలుగుభయము.

సోము—(గోవిందునితో) చూచితివా; అక్షరజ్ఞానములేని మన తెలివి తేటలు-గ్రిచ్చకాయలాటలో వెక్కిరింతలు జ్ఞప్తియందున్నవా-

గోవిం—నేనిందాఁక నిట్లే ప్రిప్పులోఁ గాలువైచితిని; భయము లేదు. ముందు ముందు నోటికివచ్చినదెల్లఁ గవిత్వమని-యుద్గ్రంథముల యర్థమును సంప్రదాయములను మఱచు జనులుపుట్టెదరఁట-

సోము—స్వాములవారి పీఠమునకు దక్షిణలు ప్రోగుచేయువారివలె భోజనపుష్టిచే మనమీయనయొద్ద సర్వజ్ఞులవలె నిఱ్ఱవీగుచుందము; ఆక్షేపింపకుండఁ జల్లగబోధించినాఁడు.

గోవిం—ఇప్పుడు కాలినమట్టి కాలనిమట్టి కలిసికొనదు-

సోము—సగము కాలమునకు చదువుకొనక మన్నుగొట్టుకొందుమా

భీము—ఈరాజునకుఁ గష్టకాలమును బరులకు మేలును గనఁబడుచున్నది. (ఆలోచించి)

ఉ. రాజకళింగగంగునకు రాజ్యవినాశము తోఁచుచున్న దే
యోజనుజూచిన; న్మనము నూరకపోవుట మేలుగాని య
వ్యాజములైన పద్దెముల నంపెద నాతని మేలుగోరి యే
రాజును లేదు కాదనిన రాజ్యములున్నవె పండితాళికిన్.

గోవిం—(తనలో) ఇక్కడ నాకు సంశయమే. కళ్లుపెళ్లుమనునట్లే యున్నది.

భీము—(ఆకాశమువంకఁజూచి) సోముఁడా! ఆకును గంటముఁ దెమ్ము.

సోము—(తెచ్చియిచ్చుచున్నాఁడు)

భీము—(వ్రాయుచు) సరి- ఇక్కడఁగూడ నపశకునమా! గంటము బ్రిద్దమొనయైనది- ఈగంటము నాయుఱలోనిది కాదా?

సోము—ఇది నాది- నిన్ననే నూఱినాఁడను.

భీము—నీగంటము నాకు వ్రాయదు- నీవైదు వ్రేళ్లుపట్టుదువు- నాయిత్తడిపూసగంటముం దెమ్ము. పోనీ—(అని వ్రాయుచున్నాఁడు)

గోవిం—(తనలో) ఆతనిమేలుగోరి వ్రాయునదియేదియో యోపికపట్టి చూడవలసినదియే.

భీము—(వ్రాసి) గోవిందా! ఈసారి నీవు పొమ్ము. సమయము చూచి రాజునొద్దకీ పద్యములను బంపుము.

గోవిం—అట్లే— (అనిపుచ్చుకొనిపోవును)

సోము—గోవిందుఁ డిప్పటికి రాజద్వారముచేరును.

భీము—మొదటిపద్దెముకంటె రెండవది కొంచెము స్వాతిశయమును— అవినయమును జూపుచున్నదా!

సోము—కొంచెమట్లేయున్నది.

క. "శాపానుగ్రహపటువును
రాపాడెడుకవులనెత్తిఱంపంబనఁగా
భూపాలసభలఁ బూజ్యుఁడ

నాపేరే భీముఁడండ్రు నరవరసభలన్."

ఇందు రాజనింద లేదు గాని—

భీము—కానియేమిటి- సర్వనిందలుఁగలవు నీవుచెప్పవుగాని-

సోమ—నాకిందలిచమత్కారము లట్టె తెలియలేదు.

భీమ—చమత్కారములు లేవు.

సోమ—అట్లయిన నిందను లేవు.

భీమ—పెసరప్రిప్పు పద్యమేనా?

సోమ—కావలసిన ముక్కలున్నవి. పణముగానే పడినది.

భీమ—ఇప్పటికవి రాజసన్నిధిని జదువఁబడవా?

సోమ—ఇంతసేపా! తిరిగియే వచ్చుచుండును.

భీమ—ఈపైపద్యము క్రొత్తది కాదు.

క. తెలుఁగాధీశునిసభలోఁ
జళుక్యనరనాథుసభను జదివినదే యీ
వలఁ దోఁచె శంక కాని
మ్ములుకంగానేల దీనికొకదానికినై.

సోమ—అంతయులుకుట కేమున్నది- సత్యమేగదా.

చ. కవులన నెన్ని పుట్టువులు గాంచిన నర్హులుగాని వారలే
కవులము మేమటంచుఁ గడు గర్వమునం దెగఁద్రిళ్లుచుండఁగాఁ
గవులకు నెత్తిఱంపమవు గావొకొ రాజుల పూజనందవో
భవకరుణాప్రభావుఁడవు వ్యర్థములౌనొకొ నీదువాక్యముల్.

భీము—ఆఁ! అన్నియు సార్థకములగునా? అట్లయిన నింతవంత యేల- రాజధనాగారములోని రెండుసంచులు మనయింటికి రమ్మనిన రావా.

సోమ—మనకుఁ గొంతయేమి- వంతయేమి.

భీము—కొంతయే- వంతయే- ఏమందువా?

మ. ఎవరో రాజును జేరి వానికృపచేఁ గృత్యర్థనిర్మాణమో
వివిధచ్ఛాత్రగణంబు దిద్దుటయొ హృద్వీథిన్ భవచ్ఛేద్యునా
శివునిన్నిల్పుటొ కాక యిల్లిలును వాసిం గోలుపోఁ దిర్గుటో
కవియన్వానికి నెత్తివ్రాఁతయిదియేగా వంత వేయున్నదే

సోము—కవికి- వంతయేమి? కవిగౌరవము రాజునకు లేదు.

భీమ—గౌరవ మెవ్వరు చూపుచున్నారు. లేదు పొమ్మని కుక్కవలెఁ గొట్టెదరు- చూడలేదా.

శా. ఏదీపెట్టుమనంగ లే దొకతృణంబే నీయలే దూరకే
కాదే బందెలఁబెట్టె గుఱ్ఱమును నన్నా! గౌరవం బెక్కడో
వాదం బాడెఁడె పోతరాజు కనుమా వంతౌగదా యిద్ది మ
ర్యాదానే యిటువిప్రసొమ్మును నె భోజ్యంబీ మహీజానికిన్.

ఇంక నిక్కడ నేమిపుట్టునో- మాదేశమునకు వచ్చినపండితులకు గంటాలపన్నున్నదనునో యేమో- ఏటి తెచ్చినసొమ్ము వీరికిక్కడ నిచ్చిపోవలసిన ప్రసంగము రాకున్న మంచిది-

సోమ—అట్లనఁకుగాని- యుద్ధమధ్యము-

భీమ—కావుననే సమయముగా దింకొకప్పుడు రమ్మనవచ్చును. ఏమందువా!

క. సామర్థ్యము నెఱుఁగరు నా
నామంబే యెఱుఁగరింక నానాస్థలభూ
స్వాములు క్రొత్తగ భీమా
రామముఁ జెడఁదిట్టినదియు రాలేదిటకున్.

సోమ—అద్దె! కోపింపకుఁడు మనవశమేదియుఁ గాదందురే! భీమవరము నెట్లు నశింపఁదిట్టినారు?

భీమ—నేనంతఁ బెద్దనుగాను; ఆపురప్రారంభముహూర్తము స్థిరలగ్నమున జరుగలేదు.

గోవిం—(ప్రవేశించి తలవాంచి యుండును)

భీము—నీముఖమే చెప్పుచున్నది; తలయెత్తుము.

సోము—రాజదర్శనమైనదా?

గోవిం—రాజద్వారమున కీవలనే యుంటిని.

సోము—పద్యములు లోనికెట్లు చేరినవి?

గోవిం—కవులకుఁ బండితులకు నిది సమయమని పెదవివిఱుచుచునే యొకఁడు కొనిపోయినాఁడు.

సోము—ముందీసేవకుల యడ్డంకులే యెక్కువ—

భీమ—అట్లనకుము. సదా రాజద్వారముననుండు సేవకులకు సమయాసమయములు తెలియును.

సోము—నీవు దానిని కవివిషయము కానటులు పంపవలసినది.

గోవిం—నన్నుఁగూడ నసద్వ్యాపారమునకు దిగుమంటివా.

భీము—ఊఁ! ప్రత్యుత్తరముం దెల్పుము.

గోవిం—దానిమీఁదనే త్రిప్పి వ్రాసినారు. చూడుఁడు.

భీము—ఇది మంత్రిగారి వ్రాలు. రాజానుమతంబున.

గోవిం—రాజెఱుఁగునో, యెఱుఁగఁడో సందేహమే.

సోము—మంత్రి నిర్బంధమున రాజు సమ్మతించియుండును.

భీము—అది యెట్లు?

చ. గురుకవికోటియున్నఁ జెవిగోసికొనున్నప్పుడంచు వింటి నే
నరయక వచ్చినాఁడ సుదినమ్ములు గావివి నాకు వానికిన్
వరపుడు మంత్రిమాన్పినను వారణసేయునె! యుద్ధమందు నె
వ్వరు భుజియింపరో పనులుఁ జాటులుఁ జూడరో యింత మాద్యమా.

గోవిం—రాజు పండితులను గౌరవించునన్నది మెఱమెచ్చులకే గాని మనస్స్ఫూర్తిగఁ గాదు.

సోము—నిజముగాఁ గవులకుఁ బండితులకుఁ రాజాస్థానముల గౌరవము జరగుచున్నది.

గోవిం—లేదనియే నేను దలఁచెదను.

భీమ—

మ. వరజాంబూనదరత్నభూషణములశ్వశ్రేణి గ్రామాందోళికల్
పరమానందముతోనొసంగెనని గొప్పల్ వ్రాసి భూమింద్రు భూ
వరులం బండితు లంపూలోఁ బరకపాల్ ప్రాప్త్యల్పసంతోషుల
ట్టిర నా సందడి దీరరమ్మనుట పుట్టెన్వింతలీనాటికిన్.

ఏమిచేయవచ్చును, కాలము కర్మము రెండును గూడినవి.

గోవిం—ఎక్కడను గలదియే. వేయునునూటపదార్లు శుల్కములిచ్చి, కట్నములిచ్చి పెండ్లిండ్లు చేయువారు పాన్పుమీఁదిప్రాంతగుడ్డ చాకలికీయక యీఁడుబడుచుదని లాగికొందురు,

సోమ—చాకలివానికంటెఁ బురోహితుని—

గోవిం—అది మఱియుం జిత్రము—సువర్ణమంత్రపుష్పము—సువర్ణమంత్రపుష్పమని పలుమారు చేయిచాఁచువానికి—కానిండు కానిండని ప్రక్కవారనుచుండ్రు—కానియే వానికి—

భీము—ఇప్పుడు చేయవలసినది—

గోవిం—ఈమంత్రికి బుద్ధిచెప్పిపోవుట—

సోమ—రాజునకుఁ దెలియునట్లు చేసి యీసందడియేదో తీఱనిచ్చి మరల వత్తము.

భీమ—

చ. తొలుతనె చెప్పనే మనము దుష్టముహూర్తమునం మువచ్చినా
రలమని, మంత్రిఁ దిట్టినను రాజును దిట్టినఁ గార్యమేమి నా
యలుకయె కాని; కారణము లారసియుం; బరరాజునొత్తుడుల్
దలమనివిందు నన్నిటను విధాత్రప్రశంబులు చెప్పనేటికిన్.

(ఆలోచించి) కానిమ్ము—ఈకొన్ని పద్యములనుగూడఁ బంపి మఱియింటికిఁ బోదము—రండు—

(నిష్క్రమించుచున్నారు)

—ఇది తృతీయాంకము—

కళింగగంగు.

చతుర్థాంకము.

(రాజకళింగగంగు—రాణియుఁబ్రవేశించుచున్నారు.)

రాజ—(దీనవదనముతో) దేవీ! మొదటినుండియు నీసందేహములే నిన్నుఁ గ్రుంగఁదీసినవి.

రాణి—నాథా! ఇంకను దేవీపదము నాకెక్కఁడిది. పుట్టగోఁచులుపెట్టుకొని మట్టితట్టలు మోయుచున్నను గొందఱు తమకుఁదామే దొరగా రనికొనినట్లు నేనీపదమునకు దూరంబనైతిని.

రాజ—(చేయిపట్టి) దేవీ! మనుజునకుఁ బేరులు ధనధాన్యముల కలిమిలేములం బట్టి మాఱునందువా? కృతాభిషేకవు నీవెన్నఁటికిని నాకు. దేవివే—

రాణి—బిచ్చమెత్తుకొనుదానికి లక్ష్మినామమువలె నాకు బరువుగానున్నది. (దీనముగ) నామాటలన్నియు గడ్డిపోఁచక్రిందఁ గట్టినారు. నేను జెప్పుట లేదా.

రాజ—నీవేమనుకొన్నను మంచిదియే—

ఉ. సంగరసంగతిం దగిలి స్వాంతము పెక్కుఁదెఱంగులైన నే
భంగి వినోదముల్ జరుపవల్దనియుండితి మంత్రిచేసి నీ
యంగద కాలవాలమగు నట్టివిధానము స్వామిసాక్షి; యా
సంగతి నే నెఱుంగ గ్రహచారదినంబులు తప్పశక్యమే.

రాణి—కడచినదానికి వగచిన నేమిఫలము. సర్వస్వాతంత్ర్యములు మంత్రికిచ్చి మీ రూరకున్నారనుటయే మన యంగదకు మూలము.

రాజు—అగును. నీవనవలసినదియే.

రాణి—శివశివ! అనుటకు నేనెవ్వతెను. మీరు రాజ్యము చేయుచున్నఁ బట్టపురాణి నగుదును. బిచ్చమెత్తుకొనుచున్న మండమోచికొనివత్తును.

(తెరలో శతఘ్నిమ్రోఁత)

రాణి—(ఉలికి) ప్రజపురుషునకు నాఁడుదియనిన లోకువైనది. స్త్రీబుద్ధిస్త్రీబుద్ధియని చెవినిబెట్టరు.

రాజు—నీమౌర్ఖ్యమునకుఁ బ్రతిమౌర్ఖ్యము వహింపక తప్పదు. నేనీసందర్భమున నేమియు నెఱుఁగను. నేనాకపీశ్వరునిఁ బొమ్మనలేదు. సందడితీఱినపిమ్మట రమ్మనలేదు. నేనేమియు నెఱుఁగను.

రాణి—(కన్నులు తుడిచికొనుచు) ఈదుర్లంఘ్యమైన కాలము నైన నెఱుఁగుదురా.

రాజు—బలద్విరోధికృతమైన దాని నెఱుఁగుదును.

రాణి—పండితకవికృతమైనిదాని నెఱుఁగరా?

రాజు—ఏదిముందో నీవెఱుఁగుదువా.

రాణి—యాదవకులవినాశనమునకు బ్రాహ్మణశాపముముందా, గాంధారిశాపముముందా?

రాజు—మొదటిదేయని యెల్లవారికిఁ దెలియును.

(తెరలో మరల శతఘ్నులధ్వనిపిమ్మట)

రాజా! రెండును రెండును—

రాణి—(బెదరుచు) ఈయుపశ్రుతి యేమి? ఓభీమనాథ! (అని చేతులుజోడించి యాకసమువంకఁ జూచును)

రాజు—ఆపల్కినది మన రాముఁడు.

చ. పడమటిచాయఁ గొండఅను బ్రొద్దిశఁ గొండలు వీళ్లుదీర్చిరి
క్కడమఱియక్కడం గలది గాటపుసాహిణిమారుసేన యో
బెడిదపు రాయలంపినదొ వేగమ యూరసి రాఁగఁ బంపని
ప్పుడుచని వచ్చు రాముఁడది పోలిచి రెండును రెండునంచనుఁ

రాము—(ప్రవేశించి) రాజా! రెండును రెండును రాజా!

రాణి—శీఘ్రబుద్ధిః పలాయనమ్మనునది తప్ప మనకిఁక నాధారమేది?

రాజు—(తనలో) ఈమె దుఃఖాతిశయమును నోర్వఁజాలక నన్ను రాజాయని యుపాలంభించుచున్నది. సమయము—దేహీయని లక్ష్మీపతికి బిచ్చము పెట్టిన బలిచక్రవర్తి గాడిదరూపుదాల్చి యుసుగఁ దినుచు నింద్రుని యుపాలంభములకు సహించినాఁడు.

రాణి—త్వరలో నుపాయమాలోచింపుఁడు

రాజు—ఇదివఱకే యాలోచించితిని. మఱియిపుఁ డుత్కర్షాపకర్షతోఁ బనిలేదు— రామా!

చ. ఒకరొకరెత్తివచ్చినను యుద్ధమునన్ సరిదాఁక నేర్తురే
యొకరును వీరిలోన నది యోజనచేసియె కట్టుగట్టి మా
ఱుకొనఁదలంచి రింతట మహాఱుంగుట లెన్నయు కాని వేఱుగా
దొకరికిఁ జెప్పకుండుఁడును నోపికపట్టి పెనంగి చూచుఁడా.

రాము—హా మహారాజ! నవలక్షకళింగాధీశ! ప్రతిదిన శతశివాలయార్చనమైనను నిన్నుఁ గాపాడ లేకపోయినదా? హా కళింగపట్టనమా! నీవనాథవగుదువని యే జ్యోతిష్కుఁడును జెప్పలేదు. హా! ప్రజలార! మనమెంత నిర్భాగ్యులము. హా భగవతీవంశధార! సత్యసంధుఁడు

మా రాజునకిట్టియవస్థపట్టినది. ఇఁక వర్షములు కురియవు. నీవు మా కన్నీటి ధారలతోఁ గలుషమగుటయే.

రాణి—రామ! నిన్ను మేమోదార్పవలసివచ్చినది.

రాము—మిమ్ము విడచి మేమెట్లుందుము.

రాజు—ఇట్టివిచారమునకిది యసమయము. మమ్ము తెల్లవాఱకుండఁ బురంబు వెడలింపుము- తామసింపకుము.

రాము—హా! ఎంతపాపాత్ముఁడను. మిమ్ము నేనా యీనగరము వెలువరించువాఁడను! ఇన్నిదినములు జీవించినది యిందుకా?

రాణి—దైవము వెడలించుచున్నాఁడు. అతనికంటె మహత్తరప్రభావముగల మీమంత్రిగారు.

రాము—ఆహా! మంత్రిశేఖరా! ఎంతకుఁదెచ్చితివి!

రాజు—చ. వెతపడఁబోకు రామ! పదివేలవిధంబుల మమ్ము నెవ్వగే
మతినడుగన్వచింపకుము మంత్రిని దూఱకు మాకు నేద్వకు
న్నతవిధిదాటలేము కవినాథులొనర్చినదేమి లక్ష్మిశా
శ్వతమొకొ హెచ్చులొచ్చులవి చక్రముపోలిక కుంద నేటికిన్

రాము—మహారాజ! మీరెక్కడికేగునదియు నాకే తెల్పలేదే! నేనెవ్వరికి దెల్పుదును. నేనజ్ఞానిని- ఎటులనఁబోయి యెటులంటినో- మీయొద్ద నేన వెఱ్ఱిమొఱ్ఱిమాటలన్నను మీరు మన్నించుచున్నారు.

రాజు—నీవు నేర్పఱివి కావున నే మాయొద్ద నీకు మన్ననగలుగుచున్నది.

రాము—నాయనుగమనమున కొడంబడవలయును.

రాజు—నామాటవినుము. మేమెందుఁబోవునదియు నీతోఁ దెల్పము. నీవెట్టులెవ్వరితో నాడినను భయములేదు. కాని, మమ్ముఁ బురంబు వెడలించినది పరులకుఁ దెల్పకుము. నీమేలు మఱవను. నీవిందే యుండుము.

రాము—నేనెట్లుందును. నాకేమియుఁదోఁపదు.

రాణి—ఒక్కరిద్దఱికంటె గూఢవాసమునకుఁ బలువురున్న—మనకుఁ బాండవులకువలె నేమిదైవసహాయమున్నది?

రాము—హా దైవమా? నీసంకల్పమునకడ్డులేదు. నీవు తీర్పవ్రాయుటకుఁ గలము పట్టితివా యొక్కతుడుపు రాదు. ఈసూర్యప్రతాపుని, ఈచంద్రముఖిని గూఢచర్యను ద్రిప్పఁ దలఁచితివి. నీవు పట్టు నెగ్గించుకొందువు. నీవిలాసమిది. ఆభరణములు తీసివేసిన యీనవాళ్లెన్నినాళ్లకు మాయును. ఛీ! అభాగ్యపునోరు—మణిప్రతిమలకు మసిపాఁతలా. ఎంతచీఁకటిలో వీరిని దాఁచెదవు. దేవీ! మహారాజు వేటనెపంబుననైన గుట్టలు మెట్టలు మెట్టియున్నాఁడు. అది యిపుడుపకరించు. నీవుక్రొత్తగా నభ్యసించెదవా?

రాణి—అందఱును బుట్టువతోనె యభ్యసింపరు. కొన్నియిట్టివి దైవము నేర్పును. ఎన్నఁడైన నీవుకంటఁదడిపెట్టితివా. ఇంతకరుణముగా నేడ్చుట నీకెవ్వరు నేర్పిరి!

రాము—హా! నాప్రాణము లీమేను వాయవు!

రాజ—(విచారముతో) ప్రజలు రాజునకుఁ బ్రాణము. ప్రజలం బాయుచున్న నాకీదశయిట్టిదని చెప్పవలయునా?

రాము—మహారాజ! ధైర్యశాలికి నీకిట్టిదశ ప్రాప్తమైనదా? మేము పుల్లియాకులము లెక్క యేమిటి—

రాణి—నాథా! మీకధైర్యము పుట్టినా మనము నెగ్గలేము. నేనేమో యాఁడుదానను గనుక—

రాజ—దేవీ! యిపుడు నీకును నాకును భేదమేమి?

ఉ. బాహుబలంబు సూపి యిరువాగును రా సమరంబొనర్ప ను
త్సాహము లేదు, కారణము సత్కవివాక్యము, శోకయున్న నా
సాహిణిమారుఁడేనియును సాహసికుం డల రాయ లేనియుం
ద్రోహులులై పరాభవముతో వెడలింతురు నిక్కమింతయుం.

రాణి—మఱియింకఁదడవేల! అర్జునునట్టిబలశాలి బ్రతికియుండిన సుఖములు పడయవచ్చునని పల్కినాఁడు. సమయవిశేషము.

రాజ—సమయాసమయము లెంతటి ధైర్యశాలికినిగలవు. శ్రీకృష్ణుఁ డిరువదిమూఁ డక్కరాజుతో నోడిపోయెను. మనలెక్కయేమి? రామా! మాయిరువురవస్త్రభూషణములను నీవుభద్రపఱుపవలయును. మాకు రెండు మలినవస్త్రములం దెమ్ము; క్షణకాలములో నన్నిపనులను గావలయును (అని నగలొల్చుచున్నాఁడు.)

రాణి—(భూషణములందీసి కన్నులకద్దుకొనుచున్నది.)

రాము—(మలినవస్త్రములందెచ్చి) ఆహా! హరిశ్చంద్రునకు నక్షత్రకునివలె—మీకు నేను—

రాజ—నక్షత్రకుఁడేమియుపకారమొనర్చెను?

(రాజును రాణియు నిరలంకారులై మలినవస్త్రములం దాల్తురు.)

రాము—హా! నాయేలినవారా! నాకన్నులు దించుకొనిపోవేమి? నేనేమిచూచుచున్నాఁడను. కాలవైపరీత్యము! గ్రుడ్డిగ్రచ్చకాయలంతలేసి కన్నులుండి— నేనేమిదురదృష్టశాలిని—

రాజ—ముందు నీవీకన్నులతోనే మమ్ము మేలుగాఁ జూచెదవులే.

రాణి—చాలును. విచారముడుగుము అన్నిటినిమూటగట్టుము.

రాము—(మూటగట్టి) ఇది నాపాపపుంజముమూటగాని మీ మీభూషణములుగావు. ఓ యాభరణములార! మిమ్ము నేనుభరింపఁజాలను. ఇంక నాచే మీరెట్టికార్యముం జేయింపనున్నారో?

రాజ—(రాణితో) పండ్లన్నియుఁగోసివైచినను సహకారలత స్వభావసుందరము—

రాణి—వర్ణనమునకిది యవసరముగాదు. విధివశమును వర్ణించుటకు—

రాము—(మూటనెత్తిని బెట్టుకొని) నాకేమి సెలవు?

రాజ—రమ్ము రమ్మింకను గొంత చెప్పవలసియున్నది.

రాము—ఓనానిర్భాగ్యపుఁ జెవులార! మీరిన్నిదినములున్నందుకు మీకుఁదగినశిక్ష యింకనున్నదఁట. (రాజుతో) మీజీర్ణ మలినవస్త్రములు, నాకీరాత్రివేళఁగూడ మీశరీరములఁ జూడనొప్పకున్నవి.

రాజ—అజ్ఞాతవాసమున కిట్లే యుండనిమ్ము.

రాము—ఇదియును నాయదృష్టమహిమయేనా?

రాణి—మనయందఱది సమానాదృష్టమె.

రాము—నేనంతటి యదృష్టవంతుఁడనేని మీతో వెన్నాడియే వత్తును. పైఁగా నీభూషణాదులను గాపాడుట యొక్క కష్టతర కార్యము.

రాజ—దీనిచే నీవు మాకంటె గొప్పవాఁడవు.

రాము—మీయెంగిలికూడుదిను కుక్కకంటె హీనుఁడను.

రాజ—ఓర్చుకొమ్మోర్చుకొమ్ము-కాలమతిక్రమింపరానిది.

రాణి—మాటలకెడలేదు- నడచుచుఁ జెప్పుకొందము.

రాము—తల్లీ! నీకెంతటి ధైర్యముపట్టువడినది?

రాజ—బ్రహ్మభేద్యముగానుండవలయునుజుమా!

రాము—మహారాజ! ఏవిషయము?

రాజు—ఈవిషయము (చెవిలోఁ జెప్పును.)

రాణి—రండు రండు. చుక్కపొడిచినది.

రాజ—ఇపుడు మనమీదిశనున్న పర్వతమెక్కి దిగవలసియున్నది. వనప్రదేశములోనే మనకుఁ దెల్లవాఱవలయును.

(పరిక్రమించుచున్నారు.)

రాము—(ప్రవేశించి) అద్దిరా! ఆరంభశూరత్వము! ఆయమ్మ మహారాజుకంటె ముందే పర్వతగుహలుదాటి పొదలుసొచ్చి యాపడుకుమీఁదినుండి యాపడుకుమీఁదికి సింగంపుఁబెంటివలెఁ జివ్వునదాఁటి రాజువిచారము కొంతతగ్గించినది. "భార్యాసమేతుఁడైయున్నవానికెంతలాపదలయ్యును నెఱుకపడవు"— మంత్రిపై దోసమారోపింపరాదు. ప్రజలయదృష్టము—ప్రజకేమి— సేవకులది—అట్లనవలదు. సేవకులకెప్పుడును దుక్కిటెద్దుదేశాంతరమే. మంత్రియదృష్టమే మంచిది కావలయును. సరి; యావిచారముకంటెనీవిచారమెక్కుడుగానున్నది. వారివస్త్రములను భూషణములను మూటఁగట్టి యాక్రిందజాగ్రత్తగా ఱాతిచాఁపలలోఁ బెట్టి పూడ్చిపెట్టితినిగాని యానిక్షేపమునకై నాకు ధైర్యముచాలకున్నది—ఒకరిసొమ్మును గాపాడుట బహుకష్టము. ఒకక్షణమైన నేనెందును గదలిపోవుటకు మనసొప్పకున్నది. ఎవరికిఁ దెలియును—పెట్టినవాఁడెఱుఁగునురా నిక్షేపము—అనియితరులకుఁ దెలియకపోయినను మమ్మిన్ని బాధలకుఁ బాల్పఱచిన పరరాజులనిర్జించుదాఁక—నాస్వామిభూషణములను—వారు మరలఁదాల్చుదాఁక—నాకునిద్రపట్టదు. ఇన్నిదినములాయుర్దాయమిచ్చిన మాలదైవము నాకంతవఱకు నీయదా! ఈయకున్ననంతకంటె మాలదైవము జగంబునఁ గలదా! విద్యుత్ప్రవాహమువలె నాబుద్ధి యింతలో మూఁడులోకములు దిరిగివచ్చినది. ఎంతవెదకినను వేఱొకయుపాయముకనఁబడలేదు. పురముసొచ్చుటకుఁ జాలుపోదు (ఆలోచించి)సరియే; యిప్పటికి వారడవిదాఁటి యేపల్లెయోచొచ్చి—ఎండకు-వానకు—ఇల్లా, వాకలియా-వారు పాపము, పంచలఁబడియుండ నేనూరుచొచ్చిసుఖపడవచ్చునా? వారిని మరలసింహాసనమెక్కింపవలయును. లేదా నేనిక్కడనే నశింపవలయును: మహారాజనినట్లు పెద్దల యాశీర్వచనబలముండెనా, పండితవాక్యము సహాయముగ నాకట్టియదృష్టము పట్టుభాగ్యమునకుఁ దగిన యుపాయము నాకిక్కడకేవచ్చితోఁచును. కావున నేను సన్యాసివేషమున నీనిక్షేపముపైఁగూర్చుండి కొంగజపము చేయుచుందును. నాపరిచర్యకై

వచ్చునెవ్వరివలననైనఁ బరరాజవృత్తాంతము తెలిసికొందును. ఈడొంకలు, వృక్షములు, నన్ను రక్షించును. ఒకనాఁడు రెండునాళ్లుగాని పదిమందికిఁ దెలిసినపిమ్మట నెవ్వరో కాయగసరుల దెచ్చి పెట్టెదరు. ఇంటికంటె గుడిపదిలము-ప్రాణరక్షణముకంటె నీరహస్యరక్షణము తలకుమించినబరువైనది. (పరిక్రమించును)

(చెట్టుక్రిందనొకసన్న్యాసి-యిరువురు పురుషులుప్రవేశించుచున్నారు)

సన్న్యాసి—(కన్నులు మూసికొని కూర్చుండును.)

ఒకపురుషుఁడు—(చూచి) ఎవ్వరు ! ఇక్కడనొకక్రొత్తమౌని.

సన్న్యా—(తనలో) అయ్యో! నాక్రొత్తమౌనివేషము వీఁడు కనిపెట్టెనా?

రెండవపురుషుఁడు — ఈతఁడు క్రొత్తమౌనిగాఁడు పురాణముని.

సన్న్యా—అమ్మయ్య! ఈపుణ్యాత్ముఁడెవ్వఁడో వానిమతి త్రిప్పివైచుచున్నాఁడు. వెఱ్ఱినమ్మకమేగాని పరిశీలన మెఱుఁగనివాఁడు!

ఒక—ఈయుద్ధమునకు ముందీ చెట్టుక్రింద నెవ్వరును లేరు.

రెండ—ఈయన నిట్లుండనిమ్ము; యుద్ధముగొడవయెత్తి నాకు-కొంచెము చెప్పుము.

ఒక—చప్పగాఁ జల్లాఱినది.

రెండ—ఎవరుగెల్చిరి; ఎవ్వరోడిరి?

ఒక—గెల్పునకేమి, యోటమికేమి—మామహారాజు దేవీయుతుఁడై యేసహాయమునసో కోటవిడిచి తప్పుకొన్నాఁడు.

రెండ—తెఱచినిలు కుక్క సొచ్చినది.

ఒక—కాక—పరాక్రమమూ బండలా!

రెండ—అంతటి కళింగరాజుపై నెత్తివచ్చుటే పరాక్రమము.

ఒక—ఒక్కఁడై వచ్చిన నట్లే. అసూయచే—

రెండ—సాయముదెచ్చుకొన్నాఁడా? ఎవ్వరు తోడువచ్చిరి?

ఒక—రాయల పరివారమఁట.

రెండ—రాయలనినఁ—ఏరాయలు?

ఒక—చరిత్రాత్మకవిషయము నన్నడుగకుము. కవుల విషయము రాజులవిషయము నగాధము. ఒక్కదానికి నిజమైన చరిత్రము దొరకదు. వారు వ్రాసికొనలేదు—మనకుదొరకదు. దీని నేదో వెఱ్ఱిమొఱ్ఱిగాఁ దెల్పెదనుగాని—

రెండ—సాహిణిమారుఁడను సందేహమా? నిజమే. సాహిణిమారులిద్దఱు- నన్నయ్యలిద్దఱు- భీమన్న లెందఱో—నాగవర్మలిద్దఱు. ప్రతిభాషలోనిట్లేనఁట—

ఒక—అగమ్యగోచరము ! కన్నులయెదుటనున్న వారిని మన మెఱుఁగము, గ్రంథములలోనివారిగతి—

రెండ—సరిసరి, యెవ్వరో యొకసాహిణిమారుఁడిపుడు రాజు.

ఒక—అయ్యో! వానియహంభావము చెప్పనలవికాదు.

రెండ—నడుమంత్రపుసిరి కహంభావమేలాంఛనము.

ఒక—ఇదియెంతకాలము !

రెండవ—ఏమో నీయాశీర్వాదము.

ఒక—తన్నుఁదాఁబొగడికొనినఁ దన్నుకొనినట్లే.

రెండ—ఒకరినినిందించిన నుఱివెట్టుకొనినట్లే.

ఒక—అదియె చమత్కారము.

రెండ—చెప్పుము చెప్పుము.

ఒక—గంగుల ప్రభుత్వముగాదిది- కాళింగుల ప్రభుత్వముగాదిది. అనియెత్తిపొడుపులఁట.

రెండ—గంగులదెబ్బచవిచూచియున్న నట్లనువా ?

ఒక—మామహారాజే జీవించియున్న నెప్పుడో రుచి చూపించును.

రెండ—ఎక్కడనో సమయమునకై వేచి జీవించియేయుండును.

ఒక—నీమాటచల్లఁదనమున—(మానింగాంచి) ఈమహాత్ముఁడేల యీదుష్టభూమిలోఁ గాలు పెట్టినాఁడు?

రెండ—దుష్టులకు బుద్ధిచెప్పుటకేమో!

ఒక—మాటలాడఁడు—బుద్ధియెట్లు చెప్పును. వీనినాదరించుస్వభావము దుష్టులకెట్లుగల్గును.

రెండ—అట్టియపుడే సులభముగాఁ జెప్పవచ్చును

ఒక—నాయొద్ద నొక భక్ష్యమున్నది. నోటికందింతునా?

రెండ—అందిమ్ము-తినినచో నేను విసరెదను.

ఒక—(భక్ష్యము నోటఁ బెట్టును)

రెండ—(విసరుచున్నాఁడు)

సన్యా—(భక్షించుచున్నాఁడు)

ఒక—ఎంతవఱకునిజమో-కొందఱుమానులు నిత్యమునుగంగాస్నానము చేసివచ్చెదరఁట—

రెండ—చెప్పలేము. అయియుండును. వారొకరుమెత్తురని మెచ్చవలెనని వినోదములు చూపరు. వారిని నిందింపనేల?

ఒక—అట్లనకుము. కొందఱు గంటలో నూఱుమందికి వంటచేసినాఁడనిన— బియ్యముకడుగుటకెంత కాలము— ఉడుకుటకెంత కాలము— అన్నినీళ్లు పొయ్యిమీఁద నెంత కాలమునకుఁ గాఁగునని లెక్కలు వేసి కుశ్శంకలు చేయుదురు.

రెండ—రాఁబోవు కాలము కుశ్శంకలకాలమే కాని—చేతనైనవాఁడొకఁడును బనిచేయు కాలముగాదు.

ఒక—చేసినవారిపై నాక్షేపణము— మంచికాలమే.

రెండ—సమర్థులాక్షేపించిన నది వృద్ధికేమూలము.

ఒక—ఈసన్యాసి మాకళింగంగు నాస్థానములో నుండఁదగినవాఁడు

రెండ—ఆయన యిపు డెక్కడనున్నాఁడో. ఎట్లున్నాఁడో

ఒక—వారితోఁగూడ కాముఁడను సేవకుఁడొకఁడు—

రెండ—వారి నేమూలనైనఁ గూర్చుండఁబెట్టి యుపచారము చేయుచుండవచ్చును—

సన్యా—(తనలో) ఈనిర్భాగ్యున కంతటియదృష్టమా.

ఒక—(చూచి) ఈయన మొగము చిన్నఁబోవుచున్నది.

సన్యా—(తనలో) నానిష్ఠ చెడుచున్నదేమో—కానిమ్ము—సంతసించెదను.

రెండ—(చూచి) ఈయనముఖము వికసించుచున్నది. మహాత్ముల వినోదములు.

ఒక—కావుననే వారి శరీరయాత్ర యనుకూలముగా జరిగి యాహారము నోటికడకు వచ్చును.

సన్యా—(తన) కడుపులోనికే పోవును.

రెండ—ఈయనకుఁ బ్రదక్షిణము చేసికొని పోవుదమురమ్ము; పొద్దెక్కినది. ఇంకొకసారివత్తము.

ఒక—ఈరాజుప్రభుత్వమున నాకు రాత్రియుఁ బగలును దెలియుటలేదు. పొద్దుమాటయే మఱచితిని.

రెండ—నీకంతశ్రమముగానున్నదా?

ఒక—నాకె కాదు—దేశమునకంతకును.

రెండ—దుష్టపరిపాలన మిట్లేయుండును.

ఒక—ఒకదానికి నాకొడలు మండుచున్నది.

రెండ—దేనికి?

ఒక—ఈనడుమఁ బగటివేసగాండ్రు వచ్చిరి. పొట్టకై కొన్ని వేసములు వారు వేసిరి. ఒక్కనాఁడొక్క బక్కకోమటి వేసము—ఒకనాఁడు బోసిబాఁపని వేసమును దాల్చి రాజదర్శనమునకు వచ్చిరి.

రెండ—మెచ్చి యేమియు నిచ్చినాఁడా?

ఒక—ఇచ్చినచో వాండ్రు సంతసించుచుఁ జెప్పుకొనరా?

రెండ—ఈయకున్నను జెప్పుకొనుచుందురు.

ఒక—నీవును నేనును గాము. రాజుగదా!

రెండ—ఏమనియెను—డబ్బీయనివాఁడు ముందుపడవ నెక్కును.

ఒక—నీవు రాజకళింగగంగు వేసమును దాల్చి వచ్చితివా, బహుమానమిచ్చెదనని పంపివైచెను.

రెండ—వారెట్లు సమ్మతించిరి?

ఒక—వారిదర్శన మెన్నఁడును జేయలేదు. జీవించియున్నవారి వేసములు వేయుట మావృత్తికి భంగమని చెప్పినారు.

రెండ—రాజేమి చేసినాఁడు.

ఒక—అతఁడు మృతప్రాయుఁడే—(నోరుమూసికొనును)

రెండ—ఆహా! ఇట్టిమాటలు పరులనినను మనమనుకరింపరాదు.

ఒక—శాంతము పాపము!

సన్యా—(తన) ఓరోరి మూఢుఁడా! నీవురా మృతప్రాయుఁడవు. మా రాజు సాహిణిమారునకు మారటమిత్తిరా.

ఒక—(చూచి) చూడుమీయన ముఖమెఱ్ఱవాఱుచున్నది.

రెండ—మనమాటలు వినియెం గాఁబోలు.

సన్యా—(దుఃఖమును సూచించును)

రెండ—చూడుము! దుఃఖించుచున్నాఁడు. మునీంద్రులకు సుఖదుఃఖములు లేవందురే.

ఒక—లేకపోవుగాని, సుఖదుఃఖములు సమానముందురు.

సన్యా—(తన) నేను మానినైనపుడుగదా. మీరెవ్వరో వెఱ్ఱివారు! నేను మీరనుకొనినంతటివాఁడను గాను. కానిండు, మీసంభాషణము నాకుఁ బనికివచ్చును. (నవ్వు గనఁబఱచును)

రెండ—తర్వాత నేమి జరగినది?

ఒక—కళింగగంగురూపమిది యని పటముం దెచ్చిచూపెను.

రెండ—పటముం గాంచి వేషము వేయు తెలివి వీరి కెక్కడిది?

ఒక—ఇంకొకసారి దర్శనమునకు వచ్చునపుడు సిద్ధముచేసికొని వత్తుమని చెప్పిపోయిరి.

రెండ—గర్వోక్తులు—భంగకారణములు—రమ్ముపోవుదము. ఈమునిసంగతి యేమిటి—విడిచిపోదమా—పూర్వాశ్రమములో వీని నెక్కడో చూచియుంటిని.

ఒక—నీవు రాముఁడనుకొనుచున్నాఁడవు.

రెండ—అచ్చున దింపినట్లున్నాఁడు.

సన్యా—కొంపమునిఁగినదిగదా!

ఒక—ఆమహారాజెందో పోయినాఁడని విరక్తిచే నిట్లున్నాఁడా! ఊః—పగదీర్చికొనఁ జూచునుగాని యిట్లూరకుండఁడు.

సన్యా—మీకడుపుచల్లగాఁ దెల్పిపొండు. కర్ణరసాయనములగు మీపలుకులు వినిననన్నధోగతి పాలుచేయకుఁడు. దుష్టనృపాలునకుఁ దెలిసెనా చిక్కులు పెట్టును

రెండ—ఏమనినను మంచిదే—వాని నోటిలోనుండి యూడిపడినాఁడు.

సన్యా—నీకడుపు కంద పెరడుగాను—నీవెవ్వఁడవో నాప్రాణముమీఁదికిఁ దెచ్చులాగున్నావు.

ఒక—రాముఁడు కానేకాఁడు—అతఁడేమూలనున్నాఁడో రమ్మురమ్ము—మనదారిని మనము పోవుదము

రెండ—అగును. వాళకట్లు ముక్కుమూసికొని కూర్చుండు సమయమా యిది!

సన్యా—(తన) మీరావలకుఁ బోయితిరా నేనిందుండి లేచిపోదును. నాయనలారా! లేచిపొండు. తెప్పల సందున నుండి మిమ్ముఁ జూచి యాసవాలు పట్టినాఁడను. మీమేలు మఱవను. బాబులారా! పొండు. మీరు వేత్రహస్తులు—మీప్రయోజనము పగటివేసములవాఁడు నాకుఁ గలదు.

ఒక—రమ్ము—రమ్ము—

(నిష్క్రమించుచున్నారు)

—ఇది చతుర్థాంకము.

కళింగగంగు

పంచమాంకము.

(రాముఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

రాము—వీరియిండ్లు వేయిండ్లకు మొదలగుఁగాక! వరహాలకెత్తుకెత్తయిన మాటలు చెప్పినారు. వారట్లుపోఁగానే నాకొంగజపమొకమూలకు నూకినాను, (నవ్వుచు) చూచినవారందఱును ఏ భూతమునో, దయ్యమునో గాజుకుప్పెలోదింపి యిక్కడనెవ్వరో భూతవైద్యులు స్థాపనచేసినారనుతలంపున నక్కడకు వచ్చినవారెల్ల భయపడులాగున నగలపాతుమీఁద తాళ్ళుగుట్టగాఁ బోసినాను. చూచినవారాదఱుఁ జెఱియొకతాయి, తలకొక చింపిగుడ్డ దానిమీఁదఁ బడవైతురుగాని తీర్వరు— అబ్బ! నాకాళ్ళు తాళ్లవలెఁ బరువెక్కినవి. పట్టుదలచేతనే గాని యెన్నఁడు నిన్ని క్రోసులు నడచినాఁడనా, ఎంతనడచినను దఱుఁగదు. ఆసుకుమారులెట్లు నడచినారో! నేనొకవేళ దారితప్పితినా, లేదే! యిది భీమమండలమే. మొన్నరాతిరి చెందుర్తిమఠములో నిద్రించితిని. నిన్న దాటినది యేలేఱు. నేఁడిదిగో సాగరసంగము కడనున్నాఁడను. ఆమహారాజు చెప్పినట్లు వేములవాఁడలు పెక్కులుండవచ్చును. పేరులునూరులు నొక్కరీతిగా మనుజులనేకులుండవచ్చును. దాక్షారామము ప్రాంతమునఁ గలవేములవాడకే పోవుచుంటిని. భీమేశ్వరు

లెందత్రైననుండవచ్చును. “ఘనుఁడ న్వేములవాడవంశజుఁడ దాక్షారామ భీమేశనందనుఁడన్” అనిభీమకవి చెప్పికొనినట్లు నన్ని వేములవాడకే గదా, రమ్మని చిట్టచివరఁ దెల్పినది. భీమకవులనేకు లుండవచ్చును. కాని భీమేశముకొడుకు భీమకవి మనకుఁ గావలయును. నన్నియభట్టారకునినాఁటికి మురారికవినాఁటికి నీభీమేశ్వరుఁడు ప్రసిద్ధుఁడు— రాజుగారన్నమాటలేగాని నేను నానోట నుచ్చరించితినా— బెస్తవాఁడు సంస్కృతశ్లోకములు నాటకములోఁబఱచినట్లుండును. అయినను— నేనందును— విభీషణుఁడు శ్రీరామలక్ష్మణులతో, సీతామహాదేవితో “ప్రణమ్యతామయమాంధ్రవిషయలక్ష్మ్యాః సప్తగోదావరీనా హారకలాపైకనాయకో భగవాన్ భీమేశ్వరః” అని చెప్పినాఁడఁట— యీప్రదేశమును సూర్చి— వారుచెప్పినట్లు మొన్ననే శివరాత్రి గడచినది. ఎక్కడఁ జూచినఁదట్టులు— గోడిగెలు— రాజయోగ్యాశ్వములు— సామ్రాణులు— కన్నుల పండువుగానున్నది— ఇప్పటికిఁ గోటిఫలి, ముక్తేశ్వరము, ద్రాక్షారామము సేవించి వేములవాడకుఁ జేరియుందురు. ఈరాత్రి వారిని, గలసికొందునా? ఇంతకు నామహాకవి యూరనుండవలయును. (నిష్క్రమించును)

(ప్రవేశము— రాజు- రాణి— భీమకవి)

భీమ—(వర్ణించి) శుక్లపక్షప్రారంభము కావున మఱియును— రేజీఁకటివానికన్నులట్లు— తోఁటుతఁజిమ్మచీఁకట్లు— అయ్యో! మాటల వెంబడిని మఱచితిని— గోవిందా! మాయమ్మ రొట్టె తినకుండ నాకై కాచుకొనియుండును. నేనేగెదను. (కేకవైచి నడచుచున్నాఁడు)

(తెరలో)

ఒకరు—గీ. మగువ యెందుంటివో రాకు మాను నిలుము!
యిచట గోతులు చీఁకటి-

రెండ—(పడి) యేమి నాథ

గోయియని ముందె చెప్పినఁ గొంతమేలు
గాదె గోతను బడితిని గాలు నొచ్చె.

భీమకవి—(విని) ఎవ్వరది? ఆఁడుదియు మగవాఁడును చీఁకటిలో

రాజు—(ప్రవే)

గీ. అల్లుఁడా పల్లి కొండ యన్నట్టులయ్యె
నయ్యయో కాలునొచ్చెనే యతివ! కాలు
దివ్వటీ లేక యెన్నఁడు దిగవు పీఠ
మట్టినీవిట్లు నాతోడనైతివిగద.

రాణి—కాలునొప్పికేమి- మంటిచిప్ప చిదికినది. త్రేపటిగతి-

రాజు—నేఁటిగతి చెప్పుము.

రాణి—నేఁటి రాత్రికిఁ గడుపులోఁ గాళ్లుపెట్టికొని పండుకొందము.

భీమ—ఎవ్వరువారు- చీఁకటిలో నాకెదురువచ్చుచున్నారు. డీడిక్కులు కొట్టుకొందుము- పాతగోతులున్నవి.

రాజు—ముందుగోయి- వెనుకనూయి- ఎవరయ్యా చీఁకటిలో- మాగ్రహచారము- క్రొత్తయూరు- చీఁకటి.

భీమ—నీవెవ్వరు?

రాజు—మీరెవ్వరయ్యా! బ్రాహ్మణవీధి యెటువైపున-

భీమ—నీపేరెవ్వరు?

రాజు—నే నూరును బేరును మాసిన నిర్భాగ్యుఁడను.

భీమ—ఏల యిట్టి నిస్పృహా- మీరిద్ద రెవ్వరు?

రాజు—మేము వేములవాడ భీమకవిచేసిన జోగులము.

భీమ—అతఁడేమిచేయును! దైవవశము- రాజకళింగగంగువా?

రాజు—మీకొకనమస్కారము; ఆమాటగట్టిగాననవలదు. మాకై విరోధులు తంత్రములుపన్నుచుందురు- మీరెవ్వరో చెప్పినారు కారు.

భీమ—ఇట్టియపఖ్యాతికి నిమిత్తమను... కావునఁ బేరు చెప్పఁ గొనరాదు.

రాజు
రాణి }—మహాకవీంద్రా! ఎందున్నారు! ఏవీ మీపాదములు.

భీమ—రండురండు. నడువీధిలో నీప్రసంగమేల? నాజాడనుబట్టి యెడమప్రక్కగా రండు. ఇదె మాయిల్లు.

రాణి—ఆపదకడ్డువచ్చిన దైవమునకు నమస్కారము. మిన్నును మన్నును దెలియని యీరాత్రి మాకొఱకే యింకను జంద్రోదయము కాలేదు.

భీమ—గోవిందా! దీపము దీపము.

గోవిం—(దీపముం దెచ్చుచున్నాఁడు)

భీమ—(సమీపించి) ఇటురండిటురండు. మాయిల్లిది. (రాజుం గాంచి) అట్టిమహారాజున కిట్టి యవస్థ యెవ్వఁ డెక్కడ వ్రాసెనో.

రాజు—బ్రహ్మకల్పుఁడైన కవీంద్రుఁ డొకపద్యములో

రాణి—కవీంద్రా! విధి నొసట వ్రాసినాఁడు.

భీమ—అమ్మా! పండితవాక్యమని నీవనఁబోవుచున్నదానవు.

రాణి—ఎవ్వరనఁగలరు?

భీమ—నేను నిమిత్తమాత్రుఁడనైనను మిమ్ముఁజూడ నాకు సిగ్గుగా నున్నది.

రాజు—సిగ్గువిడిచి మేమే మీయొద్దికి వచ్చితిమి.

రాణి—మీయట్టివారు మాయూరేలవత్తురు! వచ్చినపు డనాదరణము చేసిన సిగ్గు మాది. మీకేలసిగ్గు.

భీమ—మీరు కడు బడలియున్నారు. పిమ్మట మాటాడుకొందము. ఈయమ్మకాలు నొప్పితీరువఱకు మాయింట నుండవలయును.

రాజు—మీమాటలతో మా బడలిక తీరినది.

రాణి—నాకాలునొప్పి యంతగాలేదు.

భీమ.—గోవిందా! (అని సంజ్ఞచేయును

గోవిం—చిత్తము—(అనిపోవును)

భీమ—(వారిం గూర్చుండనియమించి) కాలము, కర్మముం గూడినవి.

రాజు—మిమ్ము నిందించినామనుచింత మానవలయును.

భీమ—నీవూరకున్నను లోకమూరకుండదు గదా

రాణి—చంద్రుఁ డస్తమించుచుండఁగా రాత్రిని నిందించుట యేల?

భీమ—సాహిణిమారుని యేల్బడి యెట్లున్నది?

రాజు—మాయునికికిఁ దగినట్లున్నది.

భీమ—అగును; నేను దలఁచినట్లే యుండును.

రాజు—నాపరివారము కకావికలయ్యెను.

భీమ—కానిమ్ము కానిమ్ము.

గోవిం—(ప్రవేశించి) లోనికి దయచేయవచ్చును.

(తెరలో)

సుందరీ! సుందరీ! అమ్మగారి నిటు దీసికొనిరమ్ము.

రాజు
రాణి }—(లోని కేగుచున్నారు.)

భీమ—(వెనుకన పోవుచున్నాఁడు)

రాజు—(ప్రవేశించి) వీరియాదరణమున నా యాయాసము తీఱినది.

రాణి—(ప్రవేశించి) అన్నరసముకంటె నాదరణరసము మేలు.

(తెరలో) అయ్యలార! అయ్యలార

భీమ—(ప్రవేశించి) ఎవ్వరది?

రాణి—రాముని కంఠమువలె నున్నది.

రాజు—రాముఁడే-రాముఁడే. పండితోత్తమా! ఆపిలుచువాఁడు నాపరిచారకుఁడు.

భీమ—అట్లా! అయ్యో! అబ్బి! రా! రా!

రాము—(ప్రవేశించి అందఱకు మ్రొక్కుచున్నాఁడు)

రాజు—ఎల్లవారు సుఖులెగదా.

రాము—మీరిందు సుఖులరై యుండుటచేత-

భీమ—అబ్బి! నీవెట్లు వీరిక్కడనున్నారని తెలిసికొంటివి?

రాము—పెద్దలయాశీర్వాదమును నాయమోఘ స్వామిభక్తియును దెలిపినవి.

భీమ—(లేచి) రండు రండు. అవ్వల సంభాషింతము-

(అందఱును బరిష్క్రమించుచున్నారు)

భీమ—(ప్రవేశించి) రాజా! మొదటనే చెప్పితిని- నన్ను నిందింపవలదని-

రాజు—మీకంటె మొదటనే చెప్పితిని- అది నాకర్మమని-

రాణి—ఇప్పటి యాదరణముం జూడఁగా మీకెట్టికోపమును లేదని తెలిసినది.

భీమ—చక్కఁగాఁ జూచితిని. నీకు సింహాసనయోగమున్నది కావుననే నాఁటిపద్యము కొంతభావిని సూచించినది-

రాజు—ఈయజ్ఞాతవాసము నాకెంతకాలము!

భీమ—సూర్యుఁడు మీనమునకు రావలయును- నీకు భయము లేదు.

రాణి—పండితోత్తమా! నాస్థితి యెట్లున్నది?

భీమ—వెఱ్ఱితల్లీ! తాఁడుతో దబ్బనము.

రాజు—(తనలో) ధైర్యము చాలక యడుగుచున్నది-(ప్రకాశముగ) నన్నుఁ బట్టి నీస్థితి యుండును.

రాణి—మనస్సమాధానమునకై యడుగుచుంటిని- గూడాముష్టి యనుసామెతకాదుగద!

భీమ—మీరు సింహాసనమునఁ గూర్చుండినపుడు వచ్చెదను- అపుడు నన్నడుగుఁడు.

రాము—అయ్యగారు! మాకేదిక్కున జయము?

భీమ—వెఱ్ఱివాఁడా! మీమువక్కనకుఁ దిన్నగా జయమున్నదిరా.

రాము—మహారాజ! ఆజ్ఞగానిరంపు- తెల్లవాఱువఱకుఁ గొంతదూరము నడువవచ్చును-

భీమ—మహారాజ! ఈరాముఁడు చెప్పినట్లొనర్పుఁడు.

చ. మిము నిటు చేసినాఁడనని మీరు తలంపకుఁడయ్యలార! మీ
సుముఖత మిమ్ముఁ బ్రోచు సతి శూరున కేనియు నొక్కచోట వ
చ్చుమగత! మూరుగర్వము మునుంగువఁడుర్ నిముఁ బొందు మేలు మీ
కుమకుఫలంబు గాంచెదరు సంతసమందుచుఁ బొందు పీటికిర్.

రాజు—అంతటివాఁడనైన- ఈరామునే పంపెదను.

భీమ—కాకిచేఁ గాగితమంపుము-మీరు పిలువనేల; అంతదాఁక నిలుతునా.

క. లోపంబు లుండవచ్చును
భూపాలుండన్న లోపములపట్టయె యా
పాపికినిదోసు బల్విడిఁ
గాపురుషులు జాఁపరింతుర క్షమియింపఁదగుర్.

భీమ—రాజేంద్ర! ఆసమయ మట్టిది. నీవెవ్వరి ననవలదు.

గీ. అనుభవము తక్క వాస్థాను లనవరతము
దిరుగువానికిఁగాక నా తెలివికపుడు
గర్వమలమినకతన నీకష్టసుఖము
లేమి యెఱుఁగను గ్రొత్తగదా మహీంద్ర.

రాజు—పండితులకుఁ గోత్రవిషయమెక్కడ.

రాణి—అనేకపండితులగోష్ఠినుండు వారేమిచేసినారు.(రాజును జూచును)

భీమ—నాజ్యోతిషమును బట్టి నాకంటెను దొందరగల నాశిష్యులు కొందఱు బైలువెడలుదురని తోఁచుచున్నది.

రాజ—(తనలో)వారెట్టివారని యధికప్రసంగము చేయరాదు?

రాణి—(తన) ఇట్టివి వారే చెప్పవలయునుగాని యడుగరాదు.

భీమ—దాఁచినంత నెపోవునా! ఎల్లవారికిఁ దెలియఁగలదు.

మ. కవియన్నంతనెయేమి యూడిపడెనా గర్వోద్ధతుల్గాక;యొ
క్కవిశేషంబును లేదు, దేహియని డొక్కల్ దెక్కలుం జూపరు
న్న వరాడబ్బులు రావు;ముష్టియిడ రెన్నఁగ లోకు లుర్వీశు లే
కవి కాధారము;నూటనాటగల రాత్మోభర్తలుం దాతలై.

అట్టిచో, మెప్పించి కడుపులోనియన్నము తీసికొని తినక గర్వించి మిట్టిమీనైపడుచుండుదురు.

రాజ—కవులకే గర్వముండవలసినది.

భీమ—కవులమని విద్వాంసులమని గర్వించుట కాపుట్టినది. చదివినవానికే శాంతములేకున్న—

రాజ—అది గర్వముగాదు. స్వసామర్థ్యప్రకటనము.

రాణి—ఏలయీమహాత్ముఁడన్యాపదేశమున నాత్మనింద.

భీమ—ఆత్మనిందగాదు. అందఱు నెఱిఁగియుండఁదగినవిషయము.

రాజ—దేవీ! నిజముగా నిది యట్టిదియే

రాణి—మీరు చెవియిచ్చి వినుచున్న- కవిగాన వర్ణించుచున్నాఁడు.

రామ—అనుజ్ఞఁగొనుఁడు పోదము.

భీమ—మీమనస్సులిక్కడలేవు. నాపురాణము కట్టిపెట్టెదను.

రాజ—మాపైఁ గరుణయుండనిండు.

రాణి—మీపుత్త్రికపైఁ గరుణయుంపుఁడు. (వెనుకకుఁజూచి) అమ్మా! ఉందునా.

(తెరలో-అమ్మా! బొట్టుంచుకొనుఁడు.)

రాణి—(పరిక్రమించి—కుంకుము గళమున, మంగళసూత్రమున నంటించుట నటించుచువచ్చును.)

రాజు—కవీశ్వరుని భార్య శుభశకునముం దెల్పినది. రామా! దారిచూపుము.

భీమ—"యశ్శివోనామరూపాభ్యాం యాదేవీ సర్వమంగళా
తయోస్సంస్మరణాత్పుంసాం సర్వతోజయమంగళమ్.
లాభస్తేషాంజయస్తేషాం కుతస్తేషాంపరాభవః
ఆపదామపహర్తారం దాతారంసర్వసంపదామ్
లోకాభిరామంశ్రీరామం భూయోభూయోనమామ్యహమ్॥

గీ. నామమున రూపమున శివుండే మహాత్ముఁ
డయ్యె సర్వమంగళయే మహాత్మురాలు
వారిస్మరియింప జనులకవ్వారిగాఁగ
సర్వదిక్కుల శుభమును జయముగలుగు.

గీ. ఎవ్వరిందీవరశ్యాము హృదయమున జ
నార్దనుని నిల్పుదురు వారి కబ్బు లాభ
మందుదురు విజయంబును నన్నిపట్ల
వారికెచ్చటను బరాభవంబులేదు.

గీ. ఆపదల నాపదలఁ బెట్టి సుఖలసంప
దల నొసంగెడు లోకసుందరుని రాము

మాటిమాటికిఁ గొల్తు నమస్కరింతుఁ
బోయిరండు శుభంబవి జేయులార !

(నిష్క్రమించుచున్నారు)

—(రంగము—సాహిణి మారుని యాస్థానము)—

సాహి—(పీఠస్థుఁడై) ఎవ్వఁడురా యక్కడ?

సేవ—దేవ! ఇదిగో నుంటిని—

సాహి—మంత్రి నేఁడేల యింతతడవు రాలేదు?

సేవ—దేవా! వార్త వచ్చినది—ఆకస్మికముగా రాత్రి విషజ్వరము తగిలి మూసినకన్నుఁ దెఱచుట లేదఁట.

సాహి—ఇప్పటి కెందును గళింగగంగు నడ పొడ తెలియలేదుగద!

సేవ—ఇంకను జీవించియుండునా! బ్రదికి చెడినవాఁడు.

సాహి—ఆసన్న పరిచారకుఁడు రాముఁడు కూలికి విషమిడినునా?

సేవ—వారి పాదములదగ్గఱ బ్రదికినవానికది విషప్రాయము గాదు.

సాహి—ఇవియన్నియు నీయూహలా!

సేవ—మన్నింపవలయును—నాకంతటి తెలివియా? వదంతులు—

సాహి—ఏది యొక వదంతిం దెల్పుము—

సేవ—అవధారు! దేవ! ఒక్కసారి యేలినవారిని దర్శించిన బహురూపనాటకసంఘము వారు—జీవించియున్న వారి వేసములు వేయుట మావృత్తికి భంగమని విన్నవించుకొని యున్నారు—దివ్యచిత్తమునకుఁ దేవలయును.

సాహి—జ్ఞప్తికి వచ్చినది.

సేవ—చిల్లరకొంప లెన్నిదిరిగిన లాభమేమి. రాజబహుమానముంబొందవలయునని—వారు రాజకళింగగంగు జాడలు తీసినారఁట! ఒక్కనాఁటి పగటివేళ—

సాహి—ఏమిజాడలు తీసినారు?

సేవ—దేవా! ఒక్క గుహాముఖముననొక్క స్త్రీశవము నిద్దఱు పురుషశవములం గాంచినారఁట—

సాహి—అంతటితోఁ దృప్తియగునా

సేవ—ఎవ్వరో చెప్పుకొనుచున్నారు. ఆస్త్రీ చిటికెనవ్రేలి యుంగరము—దానిపైఁ బేరు—

సాహి—ఒక్కింత నమ్మవచ్చును.

సేవ—ఏలినవారు పరిశీలింపఁదగును.

సాహి—నేఁడేమి కొలువున కొక్కరును రారు!

సేవ—ఇంత కొక్కింతముందే మనవిచేయవలసినది. సందర్భమెఱుఁగక వెనుకఁబడవైచితిని.

సాహి—అది యేది?

సేవ—ఆవేసగాండ్రు నేఁడు ధర్మశాలలో రాజకళింగగంగు వేషమును దాల్చుచున్నారని యూరంతయు నక్కడ మూఁగినది.

సాహి—కళింగగంగు బ్రదికి యుండఁగా నిది జరుగవలసినది.

సేవ—(తనలో) అపుడావంకమీఁద నిపుడీవంకమీఁద బహుమానము సున్నచుట్టునా?

సాహి—సభకుఁ దగిన పౌరుల నుచితస్థానములఁ గూర్చుండఁబెట్టుము.

(తెరలో) జయ! విజయీభవ.

సేవ—(పలుగెత్తి) ఎవ్వరది. సెలవులేనిదే యిటు రావలదు.

హాస్య—రాజసేవకునకు జయము! (వంకకఱ్ఱయెత్తి) రాజద్వారమునకు జయము! అడబాలవారి చిన్నవాఁడవు. రాజునొద్దఁ దలద్రిప్పుకొనుచున్న వాఁడవు. ఎత్తెముగంప—దింపెదుగంప—

సేవ—నన్నుఁ బొగడినఁ బ్రయోజనమేమి.

హాస్య—మీతండ్రిగారి కీర్తి మీయమ్మగారి దాతృత్వము మేమిప్పటికిని జెప్పుకొందుము.

సేవ—మాయమ్మగారి దాతృత్వమునకు, నీవు దగినవాఁడవు.

హాస్య—అట్లనెదవు. కోఁతలకాలములో వచ్చినాము. వెలగచెట్టుక్రింద మీయిల్లు చుట్టుగుడిసె. దానిలో నీకఱ్ఱవలెఁ గోఁడెతాఁచు పడగ యెత్తి యాడుచున్నది.

సేవ—అందుకనియే మాతమ్మునిపేరు సుబ్బారాయుఁడు.

హాస్య—తోఁకకు జేనెఁడు చూచి కొట్టినాఁడను. ఆఱణాల కోడిపెట్టను-వండుకోరా నాకొడుకా యని చెల్లమ్మతల్లి-ఇచ్చి మీరు మఱతురు.

సేవ—అట్టె నన్నుఁ బొగడవలదు.

హాస్య— దేవుని వరమున్నను బూజారివరము దొరకదు. మిమ్మే పొగడవలయును.

సేవ—వేసములెప్పుడు వచ్చును!

హాస్య—ఇదిగో! వచ్చుచున్నది. వెండిబెత్తముల వారి కేకలు వినవచ్చుటలేదా!

సేవ— సెలవు పొందివచ్చెదను. (తిరిగివచ్చి) మీరందఱు వచ్చి మీరుఁ దగిన తావుల నిశ్శబ్దముగాఁ గూర్చుండుఁడు—అయ్యా రండు— (లోనికిఁబోవును)

(కొందఱు వచ్చి కూర్చుందురు.)

(తెరలో)

రాజకళింగగంగుమహారాజా! ఆసేతుసితాచల విదితమహాయశా! సజ్జాపురసుధర్మాఖండలా!

సాహి—సేవకా! ఏదీ సింహాసనస్థుఁడైన కళింగగంగు పటము?

(తెరలో; విరోధిశిరోధికృంతనదీక్షామనోహరా!)

సేవ—దేవా! ద్వారముకడ వేసగాండ్రున్నారు.

సాహి—ప్రవేశపెట్టుము.

సేవ—లోనికి రండు.

హాస్య—(ప్రవేశించి) దేవేంద్రవిభవ! సాహిణిమార! జయము మారసుందరాకార! (అని మ్రొక్కును)

సాహి—వెనుక వచ్చినవాఁడవు కావా!

హాస్య—ఆతఁడు మాబావ; చనిపోయినాఁడు. చిల్లరవేసములువేయునే నీ పనికి దిగవలసివచ్చినది.

సాహి—తక్కినవారు మునుపటి వారేనా!

హాస్య—రాజేంద్ర! కాలమును బట్టి మనుష్యులును మాఱుదురు. రాజవేషమువాఁడును గ్రొత్తవాఁడె.

సాహి—ఏదీ ప్రవేశపెట్టుము చూతము.

హాస్య—చిత్తము (అనితాళము) పట్టుకొని తకతక తెయ్,) తెయ్. తెయ్యత్తా తళంగుతక.

కీర్తన— రాజువెడలెను గంగురాజు వెడలెను
కళింగగంగు రాజువెడలెను
వేత్రహస్తు లిరువంకలఁ గొలువఁగ—రాజు వెడలె.

(అని పాడఁగనే ఆయుధపాణియగు రాజును వేత్రిహస్తులును బ్రవేశించిరి.)

సాహి—(అద్భుతపడి పటమువంకఁ జూచును.)

సభ్యు—ఆహా! కళింగగంగుమహారాజే. (అనిసభ్యులు)

సేవ—స్స్స్స—సద్దు; మాటలాడవలదు.

హాస్య—సభాస్తారులార! మాకడుపు నిండక మేము వచ్చినాము; మామాటలు ప్రభువుగారికి వినఁబడనిండు.

రాజవేషగాఁడు—శుభమస్తు—అవిఘ్నమస్తు- శ్రీశారదాంబాయై నమః.

"హృత్వాశత్రుం నృత్యంతీచండం
సాచండీవః కల్యాణంకుర్యాత్
దేవేంద్రాద్యాః ప్రీత్యాసంప్రాప్తాః
సంసేవంతే యత్పాదాంభోజమ్.

(అని చేతికత్తి తళతళ జడిపించును)

సాహి—పాటలు పద్దెములువిని చెవులు తడికలు కట్టినవి. కళింగగంగుచర్య లేమైనఁ గనఁబఱుపుము.

హాస్య—స్తోత్రపాఠములు కొన్ని చేయకుండఁ గథవినిపించుట మాకు వాడుక లేదు.

సాహి—త్వరగాఁ గానిమ్ము.

హాస్య—గొప్పవేషములు వేయువాని నెక్క ప్రొద్దుంతుము; రాజవేషగాఁడు కడు బడలి యున్నాఁడు.

సాహి—నీవేమైనఁ గొన్నివినోదములు చూపెదవా?

హాస్య—ఏమిసెలవు? కళింగగంగు పరిపాలనమా, పాఱిపోయిన పటాటోపమా.

సాహి—ఆలస్యమగును. అవి రేపు వినవచ్చును. రాజుచేఁ గొంత కలాపము, వీరరసము నడపింపుము.

హాస్య—చిత్తము చిత్తము. ఏలినవారినోటిలో దేవుఁడున్నాఁడు మేము సిద్ధపడివచ్చిన భాగము నదియే; మాకు బహుమతీ దొరకును-మేఁ! పెద్దచింబోతు. (అనిమేకవలె నఱచుచున్నాఁడు)

సాహి—పొగడికలతోఁ బనిలేదు.

రాజువేషగాఁడు- (పీఠముపైఁ గూర్చుండఁబోవును)

వేత్రిహస్తులు—జయ! రాజకళింగగంగుధరామండలేంద్ర? పరరాజమత్తవారణ పంచానన!

సభ్యులలోనొకఁడు—ఈవేత్రిహస్తులును మునుపటివారివలెనే యున్నారు- వాఁడు గోపాలుఁడు.

రెండవవాఁడు—వీఁడు కొండఁడు.

మూఁడవవాఁడు—రాజవేషమునకుఁబరివారము సరిగానున్నది.

సేవ—సద్దు! మాటలాడవలదు.

నాల్గవవాఁడు—నీసందడి యెక్కువగానున్నది.నీవూరకుండుము.

సేవ—(కోపముతో) ఆఁ! ఏమనుకొన్నావు. ఇది సభ!

సాహి—సేవకా! వానినావలకు గెంటు.

రాజవేషగాఁడు—(తనలో) గెంటుటయేనా మోటుఁడనను.

(ప్రకా) పా. భ్రామంభ్రామంభువనతలం
దర్పందర్పం జగదఖిలం
భూయోభూయః పరిగణితం
విష్ణోర్నామశ్రియతహితమ్.

(సాహిణిమారునివంకఁదిరిగి కత్తి యాడించుచున్నాఁడు)

హాస్య—(దూరముగా లాగుచున్నాఁడు)

రాజవేష—

మ. వివిధస్థానములందు నాప్రతిభ యుర్వీజానులాలింపరే
కవులుం బడితులెందఱో పొగడరే గర్వాంధులౌ వైరులం
జివ్రకంజేయనె కాల మొక్కగతి నిశ్చింతంబుగా సాగనీ
యవు కష్టంబులు నీసభాస్థలికి డాయంబోమె సర్వాపదల్.

సాహి—సేవకా! జ్వరతీవ్రము తగ్గినచో మంత్రిని బండిపై రమ్మని వార్త పంపుము.

హాస్య—(సంజ్ఞచేయఁగా మంత్రివేషగాఁడు వచ్చును)

సాహి—మంత్రీ! జ్వరముతగ్గినదా.

సేవ—మహారాజ! ఇది కళింగగంగు మంత్రివేషము.

సాహి—అద్భుతము! ఇదివేషమా? జ్వరముతగ్గలేదా మంత్రీ?

హాస్య—ఏలినవారి కటాక్షమున్న నీబుంటెంతకైనఁజాలును.

సభ—ఒకఁడు—అచ్చముగా మంత్రియే యీతఁడు.

రెండ—వేషములన్న మాటలా! అరదళము పూసికొని దీప ప్రుఁగ్రీనీడ నెగురుటగాదు.

మూఁడ—మఱియు నిది రాజాజ్ఞ. రాజుదలఁచిన దెబ్బలకుఁ గొదవా?

సేవ—స్ స్ స్సు-సద్దు-మాటలాడవద్దు.

హాస్య—(చేతులు జోడించి) సభ్యులార! పాటపాడుదునా? మంగళహారతిపాడితినా మీకుఁ గోపమువచ్చును.

రాజు—సాహిణిమారా!

సాహి—ఏమి యీసంబోధనము!

హాస్య—మహాప్రభూ! కథానుకూలప్రసంగము- పూటకు భుక్తి- ఆటకుశక్తి- పాటకురక్తి మాటకు యుక్తి-లేకున్న సభగట్టదు.

రాజు—సాహిణిమారా!

సాహి—(తలయూఁచి పటమువంకఁ జూచును)

రాజవే—సాహిణిమారా!

క. కష్టంబులు గట్టెక్కెను.

హాస్య—కష్టంబులు గట్టెక్కెను.

రాజవేష—కష్టంబులు గట్టెక్కెన
నిష్టంబులు [illegible]
దుష్టుల గర్వంబడఁగెను-

హాస్య—(దానినే వెనుక పాడును)

సాహి—ఇఁక మంత్రిచేఁ గొంత కలాపము నడిపింపుము.

హాస్య—ఏభాగమున- భీమకవి పద్యములకుఁ బ్రత్యుత్తరము వ్రాయుటకు- ఆపట్టు సెలవా?

రాజు—సాహిణిమారా!

క. కష్టంబులు గట్టెక్కెన
నిష్టంబులు దీఱె నింక నీవెదుటఁ బడక్
దుష్టులగర్వంబడఁగెన
వష్టంభము మాని యేగు స్వర్గంబునకున్.

(అని పీఠము మీఁది వానిని క్రిందఁబడఁద్రోసి తెరమాటుఁగున కేడ్చివచ్చి నెత్తురుబట్టలతోఁ బీఠముపైఁగూర్చుండును.

సభ—(ఆశ్చర్యము నొందుదురు)

మంత్రి—(ప్రక్కనున్న పీఠముపైఁగూర్చుండును)

వేత్రహస్తులు—జయాविజయీభవ! జయ! విజయీభవ:

రాజు—భటులార! మనపై వైరుల పక్షమున వచ్చిన యోధు ల నందఱంబట్టి బందీకృతులం జేయుఁడు.

సభాసదులార!

క. వినలేదే వృత్తాంతము
కనలేదే స్వచ్ఛముగను గర్వోద్ధతులం
దునుముట యనేకవిధముల
వినిశ్చయంబయ్యె మున్ను పెద్దలచేతన్.

అయ్యలార!

గీ. ఈర్ష్యమై వీనిపై నెదు రెత్తినాను
కుడిచి కూర్చున్నవానిపై విడిసె దండు
కాలగతికొక్క విధమునఁ దూలి డాఁగి
యిప్పుడీగతినొనరింప నొప్పుఁగాదె.

హాస్య—(కత్తి క్రిందఁ బాఱవైచి రాముఁడై నిలుచును.)

మంత్రి—(లేచి) నాపైఁగలదురభిప్రాయము పోయినదని యభయ మీయవలయును.

రాజు—నీవేమిచేసితివి? కాలము—మనస్ఫూర్తిగా నిచ్చితిని- మఱి యింక-

మంత్రి—ఈరాముని సంగతి-

రాజు—అమాత్యవర! రాజ్యము దొరకి క్షణకాలమైనను గాలేదు. పరమోపకారియగు రాముని రాజ్యగర్వములో మునిఁగి మఱచితిని.

రాము—(కాళ్లపైఁబడి) అతిదీనుఁడను- నేనెంతవాఁడను! మీ దాసుఁడను.

రాజు—దేవియు భీమకవియు నేరీ!

రాము—మనకుఁ గావలసినవానిని మనము తెచ్చికొంటిమి నిక్షేపములోనుండి. మహారాణి యాభరణములఁ దెప్పించి యలంకృతయైన యాదేవిని- (చూచి) ఇదె. కవీంద్రులు తోడితెచ్చుచున్నారు.)

భీమకవి—(రాణితోఁ బ్రవేశించును)

రాజు }
రాణి } — భీమకవికి నమస్కరింతురు.

భీమ—కళ్యాణమస్తు. రాజా!

ఉ. రామునమోఘబాణమది రావణుపైఁబలుమాఱుతప్పినా
పాములఱేనికాటునుధ్రువంబుగఁదప్పెనుగొన్నితావులన్
సోమునికంటిమంటయును సూనశరాయువుమీఁదఁదప్పెనీ
భీమునిమాటతప్పెనొకొ వేయుసమంబులు రాజ్యమేలుమా.

(అని యక్షతలు పూవులు మీఁదఁ జల్లును.)

రాజు—(శిరసావహించుచున్నాఁడు)

రాణి—(రామునివంకఁ దిరుగుచున్నది.)

రాజు—రామా! నీవు పరమోపకారివి. మనశ్శాంతినొంది నిశ్చింతుఁడై మనవీటనేయుండు నీకవిపండితుని సేవఁ జేయుచు సుఖంబున నుండుము. నీకింతటినుండి యేచింతయును లేదు. నీదాస్యమువాపితిని.

భీమ—తథాస్తు.

-భరతవాక్యము.

స్వస్తిప్రజాభ్యః పరిపాలయంతాం
న్యాయేనమార్గేణ మహీంమహీశాః
గోబ్రాహ్మణేభ్యః శుభమస్తునిత్యం
లోకాః సమస్తాస్సుఖినోభవంతు.

Acc. No.

-అందఱునిష్క్రమించుచున్నారు.

ఇది—కౌండిన్యగోత్రోద్భవుఁడు కొత్తపల్లి రామసార్యుని యాఱవపుత్త్రుఁడు, సూర్యరావు రచియించిన కళింగగంగునాటకమునందుఁ బంచమాంకము—సమాప్తము.

END OF
TITLE